

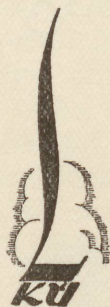

VÄIKESED AEDNIKUD
LOODUSE LASTERAAMAT

VELLO ERAMAA

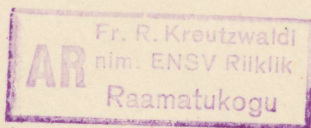

VÄIKESED
AEDNIKUD

NR. 8
LOODUSE
LASTERAAMAT

Ar 936
Eramaa

95 990

K./Ü. „LOODUSE“ KEELELINE KORREKTOR H. PÜRKOP.
OSAÜHING „ILUTRÜKK“, TARTU, 1936.
K./Ü. „LOODUS“, TARTU, 1936.

Koolitöö lõpp Uljastel.

Uljaste koolimaja õuel oli täna palju päikest ja rõõmu, sest täna olid õpilased kevadel viimast päeva koolis. Eriti õnnelikud olid koolilõpetajad: nemad olid ju täna üldse viimast päeva õpilased. Homme on nad juba täismehed ja -tüdrukud. Seepärast kõndisid nad juba täna tõsiste nägudega teistest eraldi ega võtnud osa nooremate mängust.

Lõpetajad teadsid väga hästi, et nüüd asuvad nad raskele talutööle vanemate või võõraste juures. Aga see teadmine ei rõhunud täna kedagi. Seda ei tulnud kellelgi õieti meeldegi. Ei saanudki tulla, sest täna valdas poiste meeli uhke teadmine: nüüd olen täismees. Tüdrukud jälle olid õnnelikud, et nüüd lubab ema neil kanda kõrgekontsalisi kingi ja tantsida. Nii mõtlesid täna lõpetajad ja neil oli põhjust olla õnnelik.

Lõpetajaile andis tunnistused kätte koolijuhataja härra Nurmiste ise.

„Armsad õpilased,“ kõneles elatanud koolijuhataja. „Täna viibite viimast päeva õpilastena neis ruumides. Homme astute juba ellu. Minule jääb teist kõige kaunim mälestus, sest te olite ikka virgad ja head õpilased. Olge elus niisama usinad ja head, siis on teil ilmas hea elada ja teie kasvatajatel on teist ka

hea meel. Teie vanematel on olnud palju vaeva teie kasvatamise ja koolitamisega. Teie kohus on nüüd olla abiks oma isale ja emale. Toetage ja avitage neid nõu ja jõuga. Õpetage neid tegema paremini seda, mida teile on koolis õpetatud tegema paremini. Näidake neile uusi teid ja alasid, et suurendada meie põldude saaki ja talude tulukust. Seega aitate oma vanematele tasuda teie koolitamise vaeva ja tõsta ka meie kalli kodumaa ilu ja jõukust.

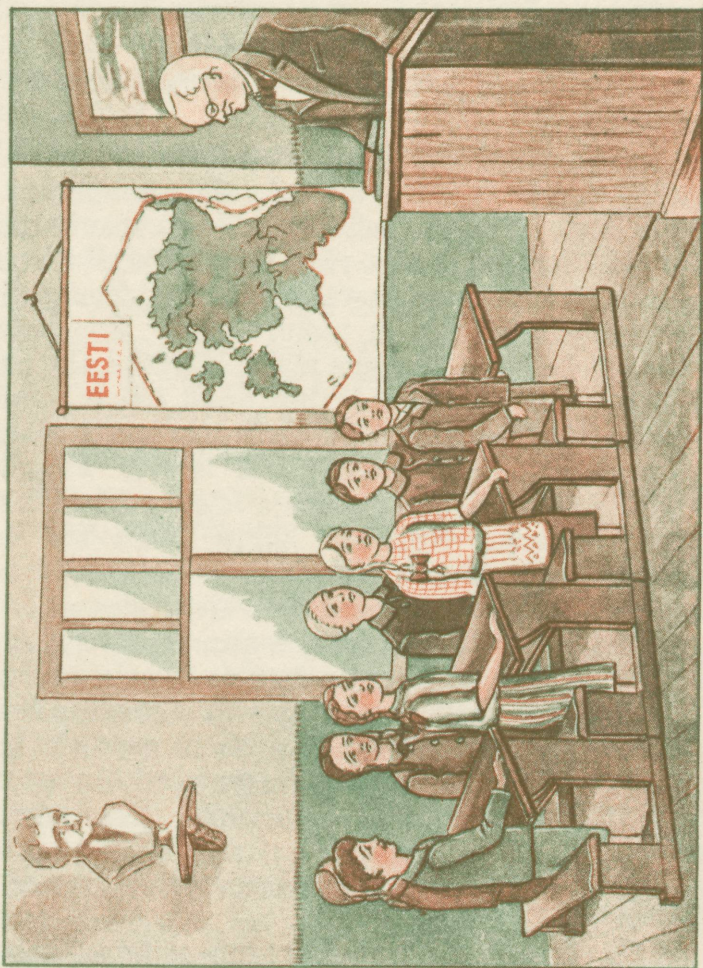
Armsad noored! Ärge elus kunagi laske pead norgu! Astuge rõõmsasti ellu, töötage rõõmsa meelega, siis jõuate elus ikka edasi. Suured raskused elus on sageli võidetud rõõmsa meele ja laulu abil. Uskuge mind, armsad noored, meie vaprad esivanemad purustasid oma orjaahelad lauluga! Võtkem nendest eeskuju ...“ Vana õpetaja hääl katkeb liigutusest. „Laulame vaprate esivanemate auks: „Isamaa ilu hoieldes“.“

Pühalikult ja võimsalt kostab laul noorte suust.

Tunnistused on käes ja koolijuhatajaga jumalaga jäetud, aga õpilased ei lahku veel klassist. Kõik tunnevad, et on kahju lahkuda koduseks saanud ruumist ja armastatud koolijuhatajast. Härra Nurmiste vestleb sõbralikult õpilastega. Küllap on temalgi kahju lahkuda õpilastest, kes talle muutunud nagu oma lasteks.

Nüüd lähenes koolijuhatajale Kesala Maret, sale, pruunisilmaline tüdruk, ja ütles:

„Õpetaja, talvel teie kõnelesite, et võib kodus kasvatada ravimitaimi, kas kummeleid, piparmünti

Pühalikult ja võimsalt kostab laul noorte suust.

(Lk. 4)

või muud... Meie tahaksime katsuda, kui teie nüüd lähemalt seletaksite, kuidas seda teha.“

Sama sooviga astub Mareti kõrvale alati tõsine Vahtra Vaho.

„See on tubli, et asjast kinni hakkate,“ ütleb õpetaja. „Meil on veel mõnigi ala arendamata ja söötis. Meie ostame kalli raha eest ravimitaimi välismaalt, neid võib aga väga hästi koduski kasvatada. Ma ise olen paar aastat katsetanud kummeliga. Kasvab suurepäraselt ja tasub hästi. Soovitaksin teile, noored sõbrad, samaga alata. Külvake alul prooviks kas või põlluotsale. Ja kui heast nõust puudus, pöörduge minu poole — tahan teile olla heaks sõbraks ja nõuandjaks. Kas keegi veel soovib kummelit külvata?“ pöördub koolijuhataja teiste poole. Ümberseisjad vaikivad. Aga kui härra Nurmiste koos Mareti ja Vahoga aeda lähevad, siis järgnevad neile ka teised. Mõned huvi pärast, mõned niisama.

„Näete, see siin on minu kummelipõld. Kui ilm ilus, viskan homme seemne mulda,“ seletas koolijuhataja. „Kui hästi kasvavad, viin sügisel näitusele ka. Kes soovib veel näituselt auhinda saada?“ küsis ta siis õpilastelt julgustavalt. Aga need ei vastanud midagi. Naeratasid vaid vastastikku. Koolijuhataja lisas:

„Peale hariliku auhinna võite omandada veel eriauhinna.“

Kõik ootasid, et härra Nurmiste nüüd ütleks, mis asi eriauhinnaks antakse, aga koolijuhataja vaikis saladuslikult.

„Mina tahan ka kummelit kasvatada,“ teatas

valgepäine, terassilmadega Kesala Kalju, Mareti vend. Tema polnud küll veel lõpetaja, seepärast vaatasid teised teda natuke ülalt alla, aga Kaljut see ei seganud.

„Kust ma seemet saan?“ küsis ta edasi.

„Mina annan seemne,“ vastas koolijuhataja. „Õpetan kasvatamist, õitekogumist ja kuivatamist. Samuti võin olla abiks kuivatatud õite müümisel.“

„Isa ei luba,“ kõhkles keegi.

„Pole viga! Ma tulen kõnelen isaga,“ julgustas koolijuhataja soovijaile kummeliseemet jagades.

Koduteel arutasid Kalju ja Maret omavahel, kuhu oleks sobivaim kummelit külvata.

„Ega meie isa vist luba . . . ,“ kurtis Vahtra Salme, kes muidu alati lõbusas tujus olnud.

„Kui koju ei luba, siis teen metsa taha,“ oli Vaho kindel vastus. Seda ütles ta enam Kaljule kui õele.

Edasi püüti mõistatada, mida õieti härra Nurmiste mõtles selle eriauhinna all.

„Annab ehk kümme krooni,“ arvas Maret.

„Ei usu, et ta raha annab,“ kahtles Kalju.

„Ta mõtles kindlasti midagi muud.“

Age keegi ei suutnud arvata välja, mida koolijuhataja just mõtles eriauhinna all.

„Näe, kus lillekasvatavad tulevad,“ pilkas vihase vaatega Matsi Ats, kes koos Mädara poistega kraavikaldal istus ja tulijaid vaatas.

„Kesala Kalju hakkab koolipapile kapsaid kasvatama,“ täiendas üks poistest omalt poolt, ise laial suul naerdes. Ta arvas, et ütles nüüd väga mehiselt.

„Näete, see siin on minu kummelipõld.“

(Lk. 6)

Maret märkas, et Kalju tahtis pilkajale samaga vastata, seepärast rahustas ta venda tasa:

„Ära hakka rumalate poistega riidu norima.“

Kalju tegi nüüd, nagu poleks ta üldse kuulnudki, et teda pilgati. Mädara poiss oleks võinud teda ju rahulikult pilgata, poleks mitte lähedal viibinud Vahtra Salme. Kalju kartis, et Salme ei pea teda kellegi meheks, kui ta ennast laseb Mädara poistest pilgata.

Kummelikülv Kesalal.

Kesala isal polnud selle vastu midagi, et lapsed väikese lapi kummelit külvavad, sest isa teadis, et kummelitee on talvel hea külmarohi ja teeb rinnad hästi lahti. Et kummeliõisi ka apteegid ostavad, seda Kesala isa ei teadnud; see teda ei huvitanudki. Veidi halvem oli lugu seetõttu, et toa lähedal ei leidunud vaba maad. Kaugemale jälle Kalju ja Maret ei tahtnud külvata, sest korjatud kummeliõisi oleks tülikas kaugelt koju kuivama tuua. Seepärast oli koolijuhataja soovitanud külvata võimalikult toa ligidale. Lõpuks jäädi peatuma laudataguse muru juurde.

„Muidu rammus maa, aga kes ta teil üles künnab?“ kahtles isa.

„Küll saab, isa,“ vastas Kalju muretult. „Küll ma ta labidaga läbi kaevan.“

„No see võtab aega ja teeb turja valusaks,“ arvas isa. See Kaljut ei heidutanud, et see töö tal turja valusaks võtab. Kui kari peale lõunat koplisse aetud, otsis Kalju teravama labida ja asus rõõmsa meelega kaevama laudatagust muru. Ta lootis, et enne kui päike kaob metsa taha, on ta oma tööga valmis. Nii kergesti see siiski ei läinud. Alul edenes töö päris hästi, aga peagi andis väsimus ennast tunda. Mis

„Näe, kus lillekasvatatajad tulevad,“ pilkas
vihase vaatega Matsi Ats.

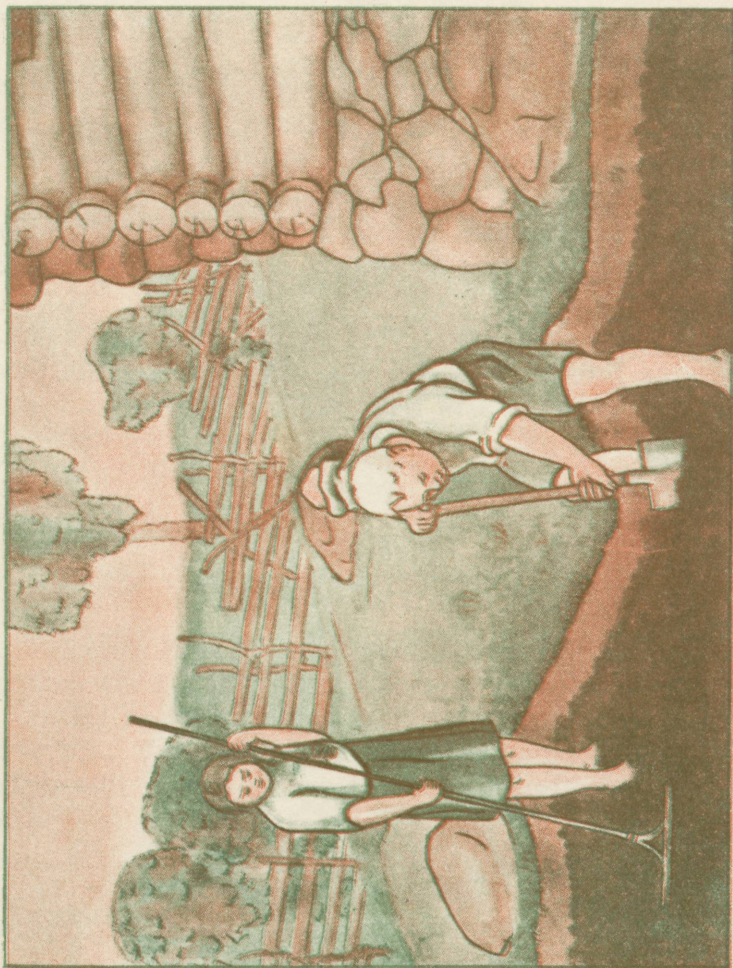
(Lk. 7)

labidatäis edasi, seda raskemaks töö muutus. Kalju peopessa tekkisid villid. Valus oli labidat hoida. Ka seljas tundis ta valu. Aga Kalju ei hoolinud villidest peopesas ega valust seljas; ta kaevas rõõmsa vile saatel edasi. Vile just kui julgustas Kaljut edasi töötama. Sellest siis tuligi, et mida raskemaks muutus töö, seda rõõmsamalt Kalju vilistas. Ja võib-olla oleks Kalju niimoodi õhtuni töötanud, poleks mitte sulane Kaarel põllult adra ja hobustega tulnud.

„Peremees käskis sulle abiks olla,“ teatas Kaarel atra Kalju põllule juhtides. Edasi seletas sulane, et põllul lõppenud adratöö sedakorda otsa ja isa siis öelnud, et mine koju Kaljule appi.

Kaljul oli mõnus vaadata küll, kuidas adra abil töö edenes hästi kiiresti. Aga siis hakkas nagu häbi, et sulane Kaarel teeb nüüd tema tööd. Talle tundus, et Kaarel naerab nüüd tasa omaette, et sa, Kalju, pole küll kellegi mees: lased teistel teha oma tööd. Võib-olla isegi isa kaugel põllul naerab omaette, et poiss tühi ei jõudnud kuigi palju kaevata. See mõte vihastas Kaljut. Kiiresti hüppas ta kündja ette, haaras adra käsipuudest ja enne kui sulane asjast arugi sai, juhtisid neli kätt atra. Kaarlile tegi see nalja. Ta tegi, nagu juhiks Kalju tõepoolest üksinda atra ja tema, Kaarel, kõnnib niisama adra taga ja hoiab ohje. Tõeliselt juhtis ikkagi sulase käsi. Seda Kalju ei märganud. Ta ei tahtnudki näha, et kellegi teise käsi juhib atra, mis künnab tema kummelimaad. Muidu oli Kalju rõõmus, sest nii edenes töö väga kiiresti.

„Õhtul viskame seemne maha,“ teatas Kalju

Kalju asus rõõmsa meelega kaevama laudatagust muru.

(Lk. 10)

asjalikult Maretile, kui see tuli lauda taha vaatama, et mis asja see Kaarel ja Kalju mässavad kahekesi adra taga.

„Kalju õpib kündma,“ seletas Kaarel naerdes. Kui Maret teatas, et on aeg karja koju ajada, oli Kaljul kahju minna. Ta kartis, et ilma temata ei oska sulane tema põldu hästi künda.

Kari koju aetud, ruttas Kalju jälle lauda taha, kus teda ootas uus üllatus: küntud maa oli ka üle äestatud.

„Noh, Kalju, nüüd võid seemne mulda panna,“ tähendas Kaarel hobuseid õue juhtides. Kaljule paistis, nagu oleks Kaarel teda kuidagi tüssanud: miks ta äestas just siis, kui tema käis karja ajamas? Ja äestada oleks ta ise tahtnud. Äestanud oli ta isa põllul küll ja küll. Seda tööd oleks võinud ta Kaarlilegi õpetada. Nii mõtles Kalju, kui ta hästi pikkade sam-mudega mõõtis kummelima pikkust ja laiust, et leida selle pindala.

„Kolmkümmend kaheksa korrutatud kahekümne neljaga,“ ütles ta siis endale kuuldavalt, otsis taskust pliatsijupi ja varsti seisiski korrutis lauda seinal.

„Üheksasada kaksteist ruutmeetrit,“ teatas ta siis endaga rahul olles. Et tema samm on lühem kui meeter, seda Kalju ei arvestanud. Ei võinudki arvestada, sest Kalju ei oleks kunagi seda uskunud, et tema samm on lühem kui meeter. Ta oli kalju-kindel, et iga tema samm on täismehes astumine: ikka samm ja meeter, samm ja meeter.

„Too korviga saepuru,“ hüüdis Kalju õele, kui see tuli lehmi lüpsmast. „Ma ise toon seemne.“

Kui Kalju seemne saepuruga hästi läbi seganud, võttis Maret korvi ja astus sellega aeglaselt mööda pehmet mulda. Kalju jälle võttis peoga korvist ja riputas mullale ühtlase, valge rea. Üks rida valmis, tuldi teisega tagasi. Ikka nii, et ridade vahet jäi väike, naise samm, nagu Kalju ise ütles.

Kui kummel külvatud oli, siis näis väike põld videvikus just kui ilus triibuline põrandariie: valged jutid mustal mullal.

„Nüüd hakkame ridade pikkust mõõtma,“ naljatas Kalju ja näitas, kuidas saab kummelipõldu rullida ilma rullita. Ta astus oma palja jalaga mööda valget rada ikka jalg jala ette, — nagu karjapoiss oma varju pikkust mõõtes.

„Oot ma tulen ka!“ hüüdis Maret ja hakkas Kalju eeskujul teisel real tippima. Nii nad videvikus liikusid käsikäes mööda põldu edasi-tagasi ja kui mõni võõras oleks juhtunud nägema nende tööd, oleks ta küll arvanud, et see on mõni tont või vaim, kes kõnnib kevadeööl Kesala põllul edasi-tagasi.

„Kas teid peab vemblaga sööma ajama või!“ hurjutas isa laudanurgalt. „Mitu korda teid peab kutsuma! Teised ammu juba magavad.“ Nüüd alles märkas Kalju, et ilm nende ümber oli peaaegu pime. Nüüd mäletas ka Maret, et ema neid kaks korda sööma kutsunud. Kalju ja Maret olid nii suure innuga töö juures olnud, et isegi ema söömakutsumist tähele ei pannud.

„Kahe kuu pärast õitsevad,“ rõõmutses Maret vennaga õhtust süües. Teised juba kõik magasid. Kui Kalju ei vastanud, jätkas õde:

„Mis asja see härra Nurmiste küll annab eriauhinnaks?“

Sama küsimus vaevas praegu Kaljugi pead. Kaljule oli see küsimus just seetõttu eriti tähtis, et tema ju oligi see, kes selle auhinna sügisel võidab. Oma võidus oli Kalju nii kindel, et tal kunagi kahtlust ei tekkinud, et mõni teine võiks võita selle eriauhinna.

„Tahtis ehk niisamuti head meelt teha,“ arvas Maret.

Seda Kalju ei uskunud. Ta teadis, et härra Nurmiste on täismees, kes oma sõna peab. Kui ta lubas kummelite eest eriauhinna, siis ta selle ka annab. See oli Kaljule päris kindel.

„Mis asi see eriauhind küll on?“ see oli küsimus, mis vaevas Kaljut ja Maretit ka siis, kui nad pugesid vaiba alla.

Talgud Vahtral.

Vaho ja Salme kummelitegemine Vahtral ei läinud nii libedasti kui Kaljul ja Maretil Kesalal. Vaho oli juba koolimajas kahelnud, kas isa lubab külvata kummelit. Kodus olid Vaho ja Salme mitu päeva oodanud, millal isal on hea tuju, et siis talle kõnelda kummelitest. Nii oli ema neile soovitanud. Aga see hea päev ei tahtnud kuidagi tulla, kus Vahtra isa oleks olnud nii heas tujus, et Vaho temaga oleks alustanud juttu kummelitest. Lõpuks ei suutnud Vaho enam oodata. Salme ja ema olid talle abiks isaga kõneldes, aga see tegi kummelijuttu kuuldes, nagu oleks tal väga kiire. Kui Vaho uut katset tegi, lõpetas isa selle jutu lihtsa lausega:

„Minu lastel aega mängida ei ole.“

Ei aidanud Vaho ja Salme seletamine, et nad kõik, mis puutub kummelitesse, teevad ja toimetavad vabal ajal, pühapäeviti ja söögitunnis, nagu Kesala omadki.

„Toa lähedal mul selleks maad ei ole,“ seletas isa nüüd veidi leplikumalt. Ja seega jutt lõppeski. Isegi koolijuhataja külaskäik Vahtrale ei suutnud seisukorda muuta.

„Las lapsed askeldavad iseseisvalt. See arendab

neis töötaju ja elurõõmu,“ soovitas elatanud koolimees.

„Metsa taga võivad nad mässata,“ lõi Vahtra isa käega. Rohkem ei õnnestunud härra Nurmistelgi saavutada. Lahkudes püüdis ta trööstida Vahot ja Salmet, aga see ei õnnestunud kuigi hästi. Salme ei avaldanud oma tuska küll avalikult, — tal oli õnnelik harjumus ikka lõbusalt laulda. Palju halvem oli lugu Vahoga. Ta katsus küll Salme soovitusel aina vilistada, aga sellest ei tulnud suurt välja. Vaho viletagavara lõppes alati ruttu otsa. Sellest siis tuligi, et Vaho käis ringi tusase näoga.

Kesalal oli samal ajal palju rõõmu. Onupoeg Riho, kaheteistaastane tragi linnapoiss, kes suveti Kesalal elas, oli oma lõbusa tuju ja uue käsipalliga juba kolmat päeva Kesalal. Niipea kui pühapäeval ots Vaho õnnetusest Kesalale jõudnud, oli otsus kindel:

„Appi Vahole!“

„Lähme jah külla Vahtrale,“ oli ka Maret nõus ja varsti tõttas lõbus kolmik rõõmsa lauluga Vahtra poole.

Kuuldes lähenevat laulu, jooksis Salme sõpradele hõisates vastu. Vahogi meeleolu paranes, nähes Kalju ja Riho rõõmu. Vahtra vanad olid kirikusse sõitnud, seetõttu noortel hästi vaba olla.

„Kui mujale ei saa, siis metsa taha teeme kindlasti,“ teatas Vaho Kalju küsimusele vastuseks.

„Kas härra Nurmiste jutt ei aidanud?“ küsis Maret murelikult.

„Ei,“ oli Vaho lühike vastus. „Isa saatis meid metsa.“

„Hea küll: teeme siis metsa taha,“ otsustas Kalju.

„Härra Nurmiste arvas, et metsast on halb õisi koju kuivama tuua,“ tähendas Salme.

„Küll kahekesi söögitunnis ära toote,“ arvas Maret.

„Mis kaugel,“ pahandus Kalju. „Otsekohe teeme kummelid maha!“

„Kus labidas? Ruttu!“ kiirustas Riho.

„Tooge labidad ja rehad!“ käsutas Kalju.

„Kas meie ka tuleme?“ küsis Salme Kaljult.

„Ikka kõik koos,“ vastas Maret venna eest. Minut hiljem tõtati Vahtra õuelt välja. Kalju, Vaho ja Riho labidate ja rehadega ees, Salme ja Maret korviga kannul.

Kuumus oli nii suur, et tänaval laulustki suurt välja ei tulnud. Metsa all selle eest tõmmati võidu lindudega.

Metsatagusel raismikul leiti sobiv koht. Kalju ja Vaho märkisid kepikestega piirid, Riho ja tüdrukud kõrvaldasid risu. Siis pandi kolm labidat võidu tööle. Niipea kui ruum lubas, alustasid tüdrukud rehitsemisega. Alul kõlas lõbus laul ja lai vile, aga aegamööda vajus see nagu maa alla. Päike kõrvetas ja õhk oli surnud. Linnudki väsisid laulmast. Aga töötajad ei väsinud. Vaid ikka sagedamini pühiti nõretavat nägu.

„Püksid metsa!“ hüüdis Kalju. Sedasama mõtlesid Vaho ja Riho. Edasi töötati spordipükstes.

„Ärge endile liiga tehke, poisid!“ hoiatas Maret. „Aega ju töötada on.“

Siis pandi kolm labidat võidu tööle.

(Lk. 19)

„Ei ole!“ teatas Kalju. „Peame olema varakult valmis, muidu jääme jõkke hiljaks.“

„On veel vara vette minna,“ hoiatas Salme.

„Vesi on alles külm,“ lisas Maret.

„Mida külmem, seda parem,“ tähendas Riho ninaotsast tilka pühkides.

„Suplema lähme tingimata,“ arvas ka Vaho.

Nüüd töötati veel suurema hooga, sest poisid teadsid, et mida kiiremini nad töötavad, seda rutemini saavad suplema. Tüdrukutel polnud küll erilist huvi supluse vastu, sest nende arvates oli vesi veel külm, ent poiste töötaju haaras lõpuks neidki. Kalju arvates arenes töö veel liigagi aeglaselt.

„Rutem, tüdrukud!“ kiirustas ta rehitsejaid.

„Vaadake, mehed omaga juba valmis,“ lisas sellele Riho.

„Oleme meiegi varsti valmis,“ vastas Maret.

„Meie pärast võite seemne mulda panna,“ teatas Salme rehitsemist lõpetades.

Pool tundi hiljem oli kummeliseeme juba värskes mullas.

„Valmis!“ hõiskas Vaho nii kõvasti, et ise ehmus.

„Väiksem sai, kui meie oma,“ arvas Kalju.

„Eks tuleval aastal teeme rohkem,“ lootis Salme.

„Siis ehk isa lubab kodu ligemale,“ mõtles Maret.

„Kindlasti lubab. Ukse ette kohe...“, uskus Vaho.

„Küll näete, tuleval kevadel Vahtra isa külvab ise kummelit,“ naljatas Riho.

„Näis, kes nüüd selle härra Nurmiste eriauhinna

võidab, Vahtra või Kesala?“ tähendas Maret naljatades. Aga see küsimus ei huvitanud kedagi.

„Ütle parem, mis asja ta annab eriauhinnaks,“ küsis Kalju vastu. See oli küsimus, mis kõiki huvitas. Selle küsimuse kallal oli murtud pead sellest päevast peale, mil koolijuhataja sellest rääkinud. Kui tuli Riho Kesalale, siis nägi temagi vaeva selle küsimuse kallal. Vastus oli seni veel saamata. Kuigi sellest nüüd enam ei kõneldud iga päev, seisis see ometi südames Kaljul ja Maretil samuti kui Salmel ja Vaholgi.

„Ruttu —!“ hüüdis Kalju, kui noot aeglaselt kaldale lähenes.

(Lk. 26)

Kalapüük.

Jõe poolt kuuldi kisa ja hõikeid.

„Mädara poisid juba jões!“ ütles Kalju. „Lähme ruttu!“

„Matsi Atsi hääl on ka,“ tähendas Vaho kuulata-des.

„Need on pahad poisid. Nüüd meie ei saagi supelda,“ kahetses Salme. Tal oli õigus, sest kuhu ilmusid Mädara poisid, seal oli peagi tüli ja kaklus lahti.

„Näe, kus kummelijütsid tulevad!“ hüüdis Ats tervituse asemel. Kalju ei teinud sellest väljagi.

„Ärge te jõe kohale minge, seal on sügav!“ hoiatas Maret poisse. Aga poisid ei kuulnud enam tema sõnu. Juba kees äge veesõda Kalju ja Atsi vahel. Riho näitas Vahole, kuidas linnas tehakse vettehüppeid, ja väike Sauna Eedi solistas niisama aasal.

„Noh, tüdrukud, tulge aga vette!“ hüüdis Mädara Juks teiselt poolt jõge.

Tüdrukud ei teinud sellest väljagi.

„Kas kastame endid ka märjaks?“ küsis Salme tasa Maretilt.

„Jah, aga lähme sinna käänu taha, sealt poisid ei näe,“ soovitas Maret.

„Oi! kus oli suur haug!“ hüüdis Riho, näidates Vahole kohta, kust kala pagenud.

„Tulge, poisid, üle jõe, ma näitan teile alles, kus on jurakaid hauge,“ suurustas Juks.

„Too noot, Kalju, hakkame püüdma,“ soovitas Ats veeprintsimist lõpetades.

„Tõsijutt, Kalju,“ arvas nüüd ka Riho. „Kalda ääres on palju hauge.“

„Toome nooda, Riho!“ oli Kalju kohe nõus. Poisid tõmbasid spordipüksid jalga ja lippasid üle välja Kesala poole. Üks-kaks-kolm tassiti noot aida lakast alla ja rutati tulnud teed tagasi.

„Hakka teise otsa, Ats!“ käsutas Kalju, lootes, et Ats, kes oli temast pikem, võtab nooda esiotsa, millega tuli sügavamale vette minna. Ent Ats võttis rahulikult teise otsa.

„Ats ka mõni kalamees!“ pilkas Juks. „Ta ei julge vettegi minna.“

„Ise sa ei julge,“ pahandus Ats vette astudes. Vaho ja Riho ülesandeks oli kalu kaldarohust välja ajada.

„No astu sa ka sügavamale, Ats, egas kalad kuival ela,“ sundis Juks kaldalt. Volli, kes vahepeal ka üle jõe ujunud, tuli sumades lähemale.

„Mis sa summid, Volli!“ käratas Kalju pahaselt. „Hirmutad kalad ära.“

Esimene kord tuli noot tühjalt kaldale tagasi.

„Tõmbame uuesti, kaugemalt!“ kiirustas Kalju.

„Ma ei viitsi. Las Juks ise veab,“ sõnas Ats noodapuud maha pannes.

„Ma ütlesin ju, et Ats ei julge vette minna,“

rõõmutses Juks nooda otsast haarates. Kahjuks polnud Juks ise sugugi kangem kalamees.

„Vesi on kolekülm,“ hädaldas ta vabanduseks. Kaljule aga polnud vesi sugugi külm. Kaelast saadik vee sees vedas ta hoolega noota kaares kalda poole. Rihol oli päris häda vaadata, kuidas temast ja Kaljust peajagu pikem Juks ennast madalale hoidis, kuna Kalju vedas nii sügavalt, kuidas vähegi lubas tema lühike kasv.

„Ruttu —!“ hüüdis järsku Kalju, kui noot aeglaselt kaldale lähenes.

„Kala on sees!“ kiirustas Vaho, kes nägi tublit veekeerist nooda ees. Juks oma aeglaste liigutustega ei saanud veel arugi, milles asi, kui juba Kalju kõhuli nooda pärale heitis, et seal rabelevat kala kinni haarata.

Riho ja Vaho hüppasid talle appi, aga oli juba hilja. Noodas jäi kõik vaikseks.

„Kuhu ta jäi?“ imestus Kalju noodapäras solistades.

„Oot —!“ haaras ta kiiresti Juksi jala lähedale vette, kus märkas liikumist.

„Ära sa mu jalga kinni püüa!“ irvitas Juks jalga tõstes. „See pole kellegi kala.“

„Vedage päris kuivale!“ käskis Kalju, arvates, et haug on kaval. Lamab sogase veega jõe põhjas. Aga kui noot kuival, siis nägid kõik, et noot oli tühi ja hoopis ilma pärata.

„Ära läks!“ kurtis Kalju.

„Läks ise ja viis, kaabakas, sopi ka veel kaasa,“ pahandus Riho. Kalju otsustas kiiresti teotseda.

„Lähme üle jõe! Ta on kindlasti seal rohu sees,“ seletas ta erutatult. Juks heitis käega:

„Mis sa mässad naru noodaga!“

„Lähme, Juks, teeme parem tüdrukutele nalja,“ soovitas Volli oma sõbrale. Nendega liitus ka Ats. Ainult väike Eedi jäi kalurite tööd jälgima.

„Kust saaks väikese nõorijupi?“ muretses Riho. „Tõmbaks augu kinni.“

Nüüd nägi ka Kalju, et noot on hoopis ilma pärata. Et muud nõöri käepärast polnud, siis rebis Riho oma pükste küljest nõöri ja sidus sellega kõige suurema augu kinni.

„No see pidi küll päris priske põrsas olema, kes niisuguse mulgu enda taga lahti jättis,“ arvas Riho.

„Kümme kilo kaalus ta küll,“ ütles Vaho.

„Püüame kinni!“ see oli ainuke, mis Kalju havist arvas.

„Ujume üle, poisid!“ lisis ta käskivalt. Seda oli kergem öelda kui teha, sest vesi oli veel vilu ja jõgi nii sügav, et ujumata üle ei saanud. Veel halvem oli noota üle jõe viia. Aga Kalju ei hoolinud millestki. Vasakuga noota enese järel tõmmates hakkas ta parema käega ujuma. Alul libises noot kergesti Kalju järele, aga keskjõe kohal väsis ujuja: sumas küll kõvasti, aga edasi ei saanud.

„Tule tagasi, Kalju!“ hüüdis Riho kaldalt.

„Puhka veidi,“ soovitas Vaho, kui Kalju kaldale tagasi tuli.

„Võta noodapuu nõoriga üle õla, siis saad kahe käega ujuda,“ õpetas Riho.

„Ma aitan teise käega vedada,“ ütles Vaho.

„Lähme —!“ ütles Kalju ja tegi Riho õpetuse järgi. Vaho ujus kõrval ja aitas teise käega noota vedada.

„Ma aitan tagant,“ naljatas Riho tagumist nooda-puud hoides.

Hoolimata ühisest pingutusest ei liikunud noot ometigi keskjõest kaugemale. Kohal sumades oli Kalju oma jalad vist nooda linasse mässinud, või väsis Kalju ise suurest pingutusest, aga korraga hakkas ta rabelema, puristama, sai veel hüüda:

„Oot . . . !“ ja hakkas vajuma.

„Appi!“ hüüdis Vaho ja ehmus nii, et nooda jättis ja ise ruttu teisele kaldale sumas. Õnneks oli Riho veel kalda lähedal. Ruttu ronis ta kuivale ja tiris nooda ühes Kaljuga enda järel kuivale.

„Kalju! Kalju ae . . . !“ hüüdis ta uimast Kaljut raputades. Riho suureks rõõmuks hakkas Kalju varsti liigutama ja suust vett välja ajama.

„Külm —!“ lõdises ta.

Riho vaatas nõutult ringi. Polnud ühtki kuiva hilpu.

„Eedi! anna ruttu särk!“

Eedi püüdis küll vastu puigelda, kuid võttis siiski särgi seljast ja andis Riho kätte. Hoolega kuivatas ja hõõrus ta sellega Kaljut.

„Kus Vaho . . . ?“ vaatas Kalju murelikult ringi.

„Tuleb kohe . . . ta ujus üle,“ rahustas Riho sõpra. Pea ilmuski Vaho. Ta oli Kalju vajumist nähes ehmunud nii, et ei julgenud enam samast kohast tagasi ujuda, vaid tuli kaugemalt käänukohalt, kus jõgi kitsam.

Ka Maret ja Salme tulid tagasi ja olid tusased. Küllap Mädara poisid olid neid suplemisel tülitanud.

„Kas palju kalu saite?“ küsis Salme. Nad ei aimanudki, mis vahepeal Kaljuga juhtunud. Kalju ei teinud enam õnnetusest väljagi. Ta askeldas hoolega nooda kallal.

„Nii ei püüa midagi. Enne tarvis noot ära parandada,“ pahandus ta endaga.

„Lähme nüüd koju, poisid,“ soovitas Maret. Sellega olid ka teised nõus.

„Kõht on koletühi,“ hädaldas Kalju, kui ta Vaho ja Riho abiga noota rohule kuivama asetask.

„Kuluks küll iva hamba alla,“ arvas Riho.

„Meil ju kõigil lõuna söömata. Toit ammugi ootab. Lähme nüüd kõik meile,“ soovitas Maret.

„Peale sööki lööme tsipa palli kah,“ liskas Riho, kes armastas mängida käsipalli.

„Palli jah. Saab sooja!“ soovis ka Kalju.

„Oot — kutsume Eedi ka palli lööma,“ ütles Maret. „Tule, Eedi! Me õpetame sulle ka pallimängu,“ hüüdis ta.

Eedi oli väga õnnelik, et saab ka palli lüüa.

„Kuule, kus Mädara poisid karjuvad,“
tähendas Kalju Rihole.

(Lk. 31)

Matsi Atsi ähvardus.

Oli ilus kuiv ilm peale pikemat vihmasadu. Kesala heinamaal oli osa niidetud heina vihma kätte jäänud. Nüüd oli tarvis see loog ümber pöörata, et see päikese-paistel ja tuule käes ühtlaselt kuivaks. Selleks nüüd Kalju ja Riho ruttasidki, rehad seljas, heinamaa poole. Seal selgus, et poistel oli tööd täismeeeste eest, sest paks loog oli vihmast läbimärg ja kippus nüüd päikese käes kuumaks minema.

„Peame tegema kiiresti,“ ütles Kalju tööle asudes. „Muidu läheb hein mustaks.“

„Mis sa nüüd ütlesid? — Mustaks!“ imestus Riho, kes heinatöös veel võhik.

„Mustaks jah. See tähendab, et hein mädaneb ning muutub loomale kõlbmatuks,“ seletas Kalju.

„Kas ümberpööramine siis aitab?“ kahtles Riho.

„Jah, kui heinakaare hästi vastu tuult ja päikest pöörame, siis kuivab ta kiiresti ega lähe nii mustaks.“

Töö näis enesest päris kerge, aga et poisid õige ruttasid ja päike tublisti kõrvetas, siis olid nende turjad varsti märjad. Sellest ei hoolitud.

Kaugelt metsast kostis kisa ja koerte kilkamine. Kalju jäi kuulutama.

„Kuule, kus Mädara poisid karjuvad,“ tähendas ta Rihole.

„Millest sa arvad, et need on Mädara poisid?“ küsis Riho kuulatades.

„Kel muul nüüd kibedal heinaajal aega mööda metsi hulkuda,“ seletas Kalju hoolega töötades.

„Mis nad seal metsas küll märatsevad?“ imestus Riho.

„Mis muud kui ajavad oravaid taga.“

„Kas nad karjas või tööl ei käi?“

„Kodust saadetakse küll karja, aga ega nad loomi karjata,“ seletas Kalju. „Jätavad loomad koplisse nälgima, ise hulguvad ringi.“

„Kas loomad paha peale ei lähe kah?“

„Lähevad küll. Ei need sellest hooli,“ vastas Kalju.

„Isa peaks neile kodus veidi säru tegema,“ soovitas Riho.

„Need poisid on küllalt kodus urvaplaastrit saanud. Mis see aitab! Peksavad süütuid loomi ja kaovad ise uuesti metsa.“

„Kalju...! Riho...!“ hüüti kaugelt.

„Mis see Maret seal hüüab?“ imestus Kalju.

„Egas nii ruttu veel lõuna ole,“ lisas Riho. Põõsaste vahelt lagedale joostes nägid poisid Maretit tänaval.

„Jooske ruttu...! Matsi kari on meie rukkis!“ hüüdis ta metsa poole näidates.

Kalju ja Riho tormasid võidu rukkiväljale ja kihutasid loomad minema. Palju rukist oli tallatud.

„Kelle kari see on?“ küsis Riho pahaselt.

„Matsi kari, kelle muu.“

„Kus tont see Ats siis ise on?“

„Kus mujal kui hulgub Mädara poistega metsas,“ vastas Kalju. „Seda see kisa seal metsas tähendas.“

„Terve põld ilusat rukist tallatud,“ pahandus Riho. „Mis me nüüd teeme?“

„Ajame loomad koplisse, muidu tulevad tagasi.“

„Näe, kus elajad aia maha lõhkunud,“ lausus Riho ja kihutas lehma Matsi koplisse tagasi.

„Jää sa seniks siia . . . vaata, et loomad tagasi ei tule . . . ma jooksen Matsile ütlema,“ ruttas Kalju.

Tal oli õigus. Ats oli hommikul karja saadetud ja nüüd oli Matsi peremees Atsi peale väga pahane.

„Ma talle näitan! Või mööda metsi hulkumas. Ats saab mult keretäie, nii et mäletab,“ ähvardas ta Atsi ema nina all, nagu oleks tema süüdi, et Matsi loomad täna Kesala rukkipõldu laastasid.

Õhtul ootaski Atsi teenitud karistus.

„Kus sa olid?“ käratas Matsi peremees, kui Ats õhtul ilma loomadeta koju tuli. Ats ei saanud järsku arugi, miks isa nii kuri. Ta ei teadnudki, et loomad päeval Kesala rukkis käinud.

„Karjas . . .,“ kogeles Ats vastuseks.

„Ah sa valetad veel, võllaroog!“ vihastus isa veel enam. „Püksid maha!“

Ja enne kui Ats arugi sai, haaras isa tal seljagant kinni ja ladus püksirihmaga heledalt plaksuvaid lööke mööda paljaid sääri ja ka kõrgemale.

Atsi ema jooksis hädaldades uksest välja Sauna Anu poole:

„Appi! . . . appi! Isa tapab Atsi ära!“

Ats ise karjus, nagu tahaks isa teda tõesti tappa. Enam küll viha kui valu pärast. Ta oli vihane isa

peale, et see teda nii järsku peksma hakkas, ilma põhjust ütle mata ja tema seletust kuulamata. Varemini oskas Ats säärastel juhtudel ikka isale ette luisata igasuguseid asju, nii et ta ise harilikult terve nahaga pääses. Hiljemini, kui tõde tuligi päevavalgele, oli isa viha juba mujale voolanud ja Ats jäigi karistuse ta. Täna aga isa millegi pärast ei lasknud tal üldse seletuseks suud avada. See oligi, mis Atsi väga vihastas.

„Kas sa veel mööda metsi hulgud!“ ähkis isa peksmist lõpetades.

„Ma põle hulkund,“ kiunus Ats valusaid sääri katsudes.

„Ah sa veel salgad!“ ähvardas isa uuesti rihmaga.

Ats oli kui välk uksest väljas.

„Kes laskis lehmad Kesala rukkisse?“ hüüdis isa Atsile järele. See oli Atsile uudis kuulda. Nüüd taipas ta isa viha põhjuse.

Ühtlasi tärkas Atsi südames kole viha Kesala Kalju vastu, kui ta hiljemini emalt kuulis, et Kalju Matsil käinud.

„Või tema tuleb isale kaebama!“ turtsus Ats, vihast nutune. Tõepoolest ei käinud Kalju Matsil kaebamas, vaid ainult küsimas, kus Ats on, et tulgu vaadaku lehmade järele. Aga Ats leidis, et kõiges on süüdi ainult Kalju.

„Küll ma talle näitan!“ ähvardas ta teisel päeval Eediga koos karja hoides. Sel päeval ei läinud Ats enam metsa hulkuma. Ta kuulis küll Mä dara poiste huikeid ja vilet, ta hõikas neile paar korda vastugi,

Ats ise karjus, nagu tahaks isa teda tõesti tappa.

(Lk. 33)

aga nende hulka minna ei olnud tal täna sugugi tuju. Seda suurema hoolega vahtis Ats aiateibast Kesala poole ja ähvardas Kaljut ja Rihot ja kõiki, nagu oleks kogu Kesala süüdi, et tema isalt peksta sai:

„Küll ma talle näitan! Või tema tuleb minu peale kaebama! — Olgu! Maatasa teen ta kummelilapi...“

Öövalve.

Tea kuidas, aga see Atsi ähvardus oli otsaga juba Kesalale jõudnud. Ja nüüd oli Maret väga mures oma lillepõllu pärast (nagu Riho naljatades kummelipõldu nimetas).

„Nii hästi kasvasid teised. Hakkavad juba õitsema. Kui nüüd Ats öösi...“ — edasi Maret ei julgenud mõeldagi. Kalju ja Riho mõistsid väga hästi Mareti muret. Nad olid ise oma silmaga näinud, kuidas Maret iga päev söögitunnis kummelist umbrohtu kitkus, kuidas ta valvas, et loomad ei pääseks sinna tallama. Nad ise olid sageli Maretile abiks olnud. Ja nüüd, kus nad juba tundsid rõõmu nähtud vaevast, nüüd see Atsi kole ähvardus! Mareti tegi see päris õnnetuks.

„Me peame öösi valvama,“ muretses ta. Kalju ei võtnud Atsi ähvardust nii südamesse, aga muret tegi see temale ja Riholegi, kes võttis osa kõigist Mareti ja Kalju muredest. Kalju teadis, et Ats üksinda midagi peale ähvarduse teha ei julge, aga koos Mädara poistega võib ta tõepoolest midagi paha teha.

„Ega Ats tühi üksinda julge tulla,“ püüdis ta öde rahustada. „Ja Mädara poisse pole muul ajal karta kui laupäeva öösi.“

„Lähme laupäeva õhtul valvama!“ oli Riho otsus.
„Parem karta, kui kahetseda,“ vastas Kalju ja võttis sellega raske kivi Mareti südamele.

Õnneks oli laupäeval ilm ilus, nii et õhtul, kui Kesalal kõik vaikseks jäi, asusid Kalju ja Riho rõõmsa ärevusega lauda lakka valvele. Kummelid asetsesid laudast küll ligi sada sammu eemal, aga sellest polnud viga: öö oli nii valge, et poisid oleksid näinud isegi jänest, kui see oleks tulnud kummelisse. Pealegi teadsid valvajad väga hästi, et Ats ei tule üksinda ja vaikselt, vaid koos Mädara poistega. Juks ja Volli aga ilma kisa ja kärata üldse käia ei mõistnud. Ses mõttes olid valvajad päris rahulikud.

„Kas sul parajat kaigast ei ole?“ küsis Kalju, kui nad lakka ronisid.

„Mul on midagi palju paremat, kui kaigas,“ muigas Riho, ise taskust ilusaid ümmargusi kruusakive välja kraamides.

„Lauda otsas kraavis on mul veel.“

„Kust sa neid niipalju said?“

„Hommikul jõe äärest tõin. Valisin hästi ilusad välja,“ seletas Riho mõnuga.

Järsku haugatas Tommi oma kuudist.

„Pst! Tasa!“ Poisid jäid kivistunudult kuulutama. Ümberringi oli kõik vaikne. Ainult nõrk pillihääl kostis kuskilt kaugelt.

„Tommi vist kuulis meie häält,“ sosistas nüüd Kalju rahunedes.

„Arvas, et võõrad...“ täiendas Riho.

„Laseme õige Tommi lahti,“ soovitas ta Kaljule.
„Las teeb mõne poisi püksid punaseks.“

„Laseme lahti jah,“ oli Kalju nõus.

„Ega ta kellelegi kallale lähe, kui ise siin oleme.“

Ahelast vabanedes Tommi nagu aimas kuskilt ohtu: jooksis rahutult ringi ümber hoonete, haukus paar korda ja jäi siis küsivalt poiste otsa vahtima. Peale seda kui Riho teda rahustanud, istus ta küll maha, kuid nuuskis siiski teravalt õhku. Poisid ronisid tagasi lakka.

„Heida sa nüüd heintele pikali,“ soovitas Kalju. „Ma jään Tommiga valvele. Kui tulevad, küll siis hüüan.“

„Ei!“ oli Riho kindel vastus. „Magama ma ei heida. Järsku on tarvis ja kus ma siis uniste silmadega näen või saan.“ Riho päris imestus, et kuidas võis Kalju nii rumalasti kõnelda, et tema mingu magama. Mis mõtet tal oli hommikul jõe äärest ilusaid kive otsida, kui nüüd peab minema magama. Nii mõtles ta.

Tommi urises järsku ja sööstis tänavat pidi metsa poole.

„Tulevad...!“ hüüdsid mõlemad korraga ja tormasid ülepeakaela lakast alla. Riho komistas üle Kalju kaika ja kukkus.

„Säh, võta ka paar kivi!“ pakkus ta tõustes.

„Kas näed...?“ küsis Kalju, teravalt metsa poole vahtides.

„Kas kuuled...?“ vastas Riho.

„Tulevad...!“ kähistas ta Kaljule. Nüüd kuulis ka Kalju metsa poolt jutukõminat. Ka Tommi hakkas haukuma.

„Tulevad...!“ vastas Kalju ärevil.

„Nad näevad meid siin.“

„Heidame kraavi pikali!“ sosistas Kalju. Nagu varjud kadusid poisid kraavi. Kalju hoidis krampulikult kaigast ja Riho katsus, kas kivid ikka taskus alles.

„Võta endale kah paar tükki,“ sosistas ta Kaljule. See ei kuulnudki, mis Riho rääkis. Kalju kõrvad kuulsid nüüd ainult neid hääli, mis tulid metsa poolt. Tommi haukumist ei olnud enam kuulda.

„Nad meelitavad Tommit. Ats on ju Tommiga tuttav,“ kahtlustas Riho.

Nüüd kostis müdin päris lähedalt.

„Tule —!“ käsutas Kalju, kargas kraavist välja ja tormas kõikaga edasi, Riho tema kannul.

„Kes seal on —!“ hüüdis Kalju võõra häälega. Aga ei olnud kedagi. Tommi tuli saba liputades. Suur oli poiste pettumus.

„Mis sa hulgid siin!“ pahandus Kalju Tommiga. Nagu oleks tema süüdi, et Ats ja Mädara poisid ei tulnud.

„Kes tont need olid?“ küsis Riho.

„Mine tea,“ vastas Kalju tusaselt.

„Ma lähen vaatan, kuhu jäljed viivad.“

Kalju püüdis küll Rihot tagasi hoida, aga see ei õnnestunud.

„Mis ma siingi vahin. Nüüd kastega jäljed selgesti näha,“ lisas Riho.

„Ära sa kauaks jää,“ hoiatas Kalju. „Säh, võta mu kepp ligi.“ Aga Riho keppist ei hoolinud.

„Mul kivid on. Ja Tommi tuleb ka ligi,“ lisas Riho ja kadus ühes koeraga tänavale. Kalju ronis

tagasi lakka ja vajus roidunult heintele. Päevasest loovõtmisest oli keha raske, aga und ei tulnud. Mõtted hulkusid sihitult edasi-tagasi ja tuju oli halb. Homme tarvis varakult kummeliõisi korjama minna, sest esimesed õied olid juba puhkenud. Need oli tarvis kohe ära korjata. Nii oli koolijuhataja Kaljule öelnud. Edasi rändasid ta mõtted koolimajja. Meenusid koolijuhataja sõnad:

„Armasta oma vaenlast. See on parim relv vaenu surmamiseks.“ Nii oli härra Nurmiste öelnud. Armastada Mäudara poisse Kalju küll ei taha ega suuda, aga ehk saab nendega kuidagi leppida, et enam ei oleks karta nende rumalusi.

See mõte näib Kaljule nii imelik ja võõras, aga Kalju ei saa sellest enam lahti.

„Kuidas —?“ see on nüüd järgmine küsimus. Kuidas sa lepid Atsiga, kui ta sind sõimab ja ähvardab?

Kaua vaevab Kalju oma pead selle kallal. Ta on juba meelegeitel, kui järsku rõõmsalt üles kargab:

„Leidsin!... pallimäng!“

Jah, pallimäng peaks neile meeldima. Mängime koos palli. Mäng lepitab. Nii mõtleb Kalju. Aga kohe on uus raskus esile kerkinud: nad ei tule mängima!

„Kuidas saaks Mäudara poisid palli mängima?“ küsib ta valju häälega.

„Mis sa kõneled nendest Mäudara poistest?“ küsib Riho üles lakka tulles. Ta jutustas, et näinud küll kastesel murul jälgi, aga need olnud õige suured,

Nagu varjud kadusid poisid kraavi.

(Lk. 40)

meeste jäljed ja viinud Kuusiku poole... Kalju ei kuulegi Riho juttu.

„Ütle, Riho, kuidas saame Mäbara poisid palli mängima?“

„Mäbara poisid palli lööma?“ imestus Riho.

„Jah, siis pole meil enam tarvis neid öösiti valvata.“

Riho mõtles veidi.

„Ma tean küll, kuidas, aga kas sellest ka kasu on...“

Kalju ei lasknud lõpetada.

„On küll! Ütle — kuidas?“

„Las Maret kutsub,“ tähendas Riho kavalalt. Kalju teadis, et Maret Mäbara Juksile meeldib. Mareti abil võiks tõepoolest asi õnnestuda, mõtles ta.

„Las Maret kutsub Juksi. Küll teised tulevad Juksiga niisama kaasa,“ täiendas Riho Kalju mõtet.

„Kas Maret on sellega nõus?“ küsis Kalju endalt. Et Juks Maretile ei meeldi, seda ta teadis päris kindlasti. Seepärast oli karta Mareti vastuseisu. Aga Kalju oli kindel, et Maret on nõus. Juba oma kummelite pärast on ta asjaga päri. Ega Maret il olegi muud teha, kui vaid Mäbara poisid Kesalale kutsuda. Kõik muu areneb iseenesest.

Kui Kalju hommikul asjast Maretile kõneles, ei tahtnud öde sellest kuuldagi. Alles siis, kui Kalju talle selgeks tegi, et teisiti ei saa kummelipõldu kaitseta, oli Maret nõus Mäbarale minema.

„Kui Salme ühes tuleb, siis lähen. Üksinda ma küll Mäbarale ei lähe,“ tähendas ta vennale.

„Mine siis kohe Vahtrale!“ kiirustas Kalju.
„Peale lõunat olgu poisid meil palli löömas.“

„Aga me pidime ju täna õisi korjama,“ muretses Maret.

„Küll meie Kaljuga kahekesi korjame,“ tähendas Riho. „Kui täna kõike ei jõua, siis homme söögitunnis rapsime edasi.“

„Hea küll! Ma lähen kohe, kui lehmad lüpstud,“ nõustus Maret ja ruttas teenijaga lauta.

„Vaatame, kas õnnestub?“ mõtles Kalju.

„Õnnestub kindlasti!“ rõõmutses Riho. „No täna näeme nalja!“

Pallimäng.

„Tulevad küll,“ teatas Maret tagasi tülles.

„Algus on hea,“ sõnas Riho. Ka Kalju oli rahul. Ta soovis küll rohkem teada, aga ema kutsus Mareti kohe sööma.

„Küll ma pärast kõnelen,“ lubas Maret.

„Olgu mis on: kõige suurem takistus on nüüd võidetud,“ lausus Kalju rahul olles.

„Ega ilma Maretita vist poleks õnnestunud,“ kahtles Riho.

„Nüüd peame olema ettevaatlikud, et nendega kohe alul tülli ei lähe,“ muretses Kalju.

„Ettevaatust jah!“ hoiatas Riho ka omalt poolt. „Juks ja Volli on vist mõlemad meist jõu poolest üle.“

„Aga Vaho on meie mees.“

„Nojah, Vaho murrab küll nagu noor karu,“ naeris Riho. Nüüd tuli ka Maret ja jutustas:

„Vahtra Salme ei tahtnud ühes tulla. Naeris mu välja. Alles siis, kui kuulis, mis kavatsus meil Mädarara poistega õieti on, oli ta nõus. Mädarale sisse astudes rõõmutsesid Juks ja Volli väga, aga Kesalale minekust ei teinud väljagi. Alles siis olid nõus pallilöömisega, kui meie Salmega lubasime peale mängu

nendega Kuusikule pidule minna . . . ,“ lõpetas Maret tõsiselt.

„Ohoh,“ pahandus Kalju.

„Pole viga, Maret,“ rahustas Riho. „Selle asja korraldan mina.“

„Mitu poissi siis Mädaralt üldse tuleb?“ küsis Kalju.

„Kolm kindlasti, aga Juks lubas Mäelta Katsi ka kutsuda,“ vastas Maret.

„Kokku neli,“ arvutas Riho. „Meie poolt on kaks tüdrukut, Kalju, Vaho ja Ats.“

„Ats ei tule,“ teatas Maret.

„Ei tule?“ imestus Kalju.

„Ats ei saa tulla. Ta jalg on haige,“ seletas Maret.

„Mis haigus see Atsi jalga nii järsku löi?“ kahtles Riho.

„Olla metsas palja jalu horki joosnud.“

„Vahest ei taha lihtsalt tulla. On meie peale vihane,“ arvas Kalju.

„Ei, Atsi jalg on tõesti haige,“ seletas Maret.

„Sauna Eedi rääkis, et Atsi jalg on üleni paistetanud. Ta ei saa üldse kõndida.“

„Ahah!“ tegi nüüd Riho targa näo. „Nüüd ma tean —!“

„Mis sa tead?“ küsis Kalju.

„Nüüd ma tean, miks Ats öösi ei tulnud!“

„Arusaadav, et sellepärast,“ arvas Kalju omaltki poolt.

Ehkki Ats neid ähvardanud, hakkas Kaljul siiski temast kahju:

„Lähme teda õige vaatama.“

Selle nõu laitis Riho maha:

„Ega meie külaskäik Atsi nii väga ei rõõmusta. Parem oleks, kui Maret läheks ja meie südamlikud tervitused Atsile edasi annaks.“

Maret ei teinud pilkest väljagi.

„Las Eedi mängib täna Atsi eest,“ soovitas ta.

„Häda korral võin täna ise ka palli lüüa,“ tähendas Riho.

„Kuid siis pead mängima tingimata Juksiga ühel pool, muidu on lööming kohe lahti,“ hoiatas Kalju.

„Peaasi: kindel kord! Meie ei tohi jämedat otsa käest anda, muidu on kõik mokas,“ õpetas Riho. „Ja kui hakkavad niisama norima, siis ei maksa väljagi teha. Neid karupoegi tuleb kavalusega kasvatada.“

Nende Riho mõtetega olid teised täiesti nõus.

„Nüüd lähme tõmbame võrgu üles, et ei oleks aja- viitmist, kui mängijad tulevad,“ soovitas Kalju. Väljast kostiski juba Tommi haukumine.

„Tulevad!“ hüüdis Maret välisukselt.

Platsile minnes nähtigi tulijaid tänaval: kõige ees Juks ja Volli Vahtra Salmega. Nende järel Vaho teiste poistega.

„Kõiki kokku kuus,“ luges Riho.

Juks teretas Maretit sõbralikult naeratades ja kättpidi, Kaljut ja Rihot aga ei näinud ta üldse. Volli oli veel uhkem: ta ei teretanud üldse kedagi, vaid oli pahane, et teda ennast alandlikult ei teretatud. Kõndis ja vestles ainult Vahtra Salmega. Juks sõbrustas Maretiga. Teised Mädara poisid näisid mõistlikumad: nendega ajas Vaho päris mõistlikku juttu.

„Ma lähen kutsun Eedi ka mängima,“ ütles Maret.

„Miks Atsi ei kutsuta?“ pahandus Juks, et Maret temast eemaldus.

„Atsi jalg on haige. Ta ei või üldse kõndida,“ seletas Maret minnes.

„Üks mees puudub,“ teatas Riho. „Kust me ühe veel saaksime.“

„Kas kümnest ei aita?“ küsis Juks.

„Kahjuks on meil Eediga kokku ainult üheksa,“ vastas Riho.

„Kas noorhärja ei loeks ehk ennast kah?“ pilkas Volli.

„Loen küll, aga see ei aita: ma ise tahtsin õpetada.“

„Mis õpetajat meil tarvis on? Meie oskame ise mängida,“ nurises Volli.

„On hea, et mõni mõistab, aga teised ei oska. Neid pean õpetama. Ja ilma kohtunikuta ka mängida ei saa.“

„Noorhärja ei viitsi mängida, otsib muud tege- mist,“ tähendas nüüd Juks oma sõbrale.

Riho tegi, nagu poleks kuulnudki seda. Maret tuli joostes Eediga ja nüüd algas meeskondade valimine.

„Palun nimetada kaks mängijat, kes valivad,“ hüüdis Riho.

„Pole siin paluda kedagi,“ vastas Juks. „Volli ja Kalju valivad.“

„Hea küll,“ oli Riho nõus. Juks sosistas ruttu midagi Vollile kõrva.

Nüüd algas meeskondade valimine.

(Lk. 48)

„Maret!“ hüüdis Volli. Maret astus Volli seljataha. Sinna astus ka Juks.

„Juks!“ hüüdis nüüd Kalju, aga see ei olnud nõus.

„Mina mängin Volli pool,“ vastas ta.

„Ei, no nii ei saa . . .,“ tahtis Kalju seletada, aga kui nüüd Riho talle märku andis, siis oli ta nõus.

„Kats!“ hüüdis Kalju.

„Salme!“ valis Volli. Edasi sai Kalju enda poole Vaho, ühe noorema Mädara poisi ja Eedi.

Mäng ei sobinud kuidagi. Juks ja Volli lobisesid ja takistasid tüdrukuid. Teised Mädara poisid Kalju poolel ei tundnud mängureegleid ega osanud palli käsitseda. Tagusid rohkem jalaga kui käega. Kui siis Riho tagasihoidlikult soovitas Juksile ja Vollile ka palli veidi silmas pidada, sai ta vastuseks:

„Me ei tahagi endid väsitada. Me läheme õhtul pidule.“

Riho jäi rahulikuks:

„Siis on iseasi. Ma mõtlesin, et soovite ikka veidi mängida ka. Lugu on nii, et meil tuleb kahe nädala pärast võistelda Ristaruru poistega ja selleks pean leidma teie seast kuus paremat mängijat.“

See jutt mõjus, sest Ristaruru poistega ei sobinud Mädara omad sugugi.

„Ristaruru poisid teeme tühaks,“ hüüdis Juks. Ja Volligi muutis meelt:

„Siis on mõtet täna mängida, kui ma Ristaruru nadikaeltu peksma pääsen.“

Kui mäng uuesti algas, oli Riho imetlus piiritu. Et Juks ja Volli mängida oskavad, kui nad seda

tahavad, seda Riho teadis. Palju enam imestles ta nende Mäbara poiste vahvust, kes mängisid Kalju poolt. Sedamaid olid neile selged mängureeglid ja jalaga ei puudutatud enam kordagi palli. Juks ja Volli töötasid ka tüdrukute eest. Hüüded ja üksteise vastastikune vaimustamine tiivustas mängijaid. Kisa ja kära oli kogu Kesala täis.

„Ärge, tolad, Eedit ära tallake,“ hädaldas Maret. Nii hull asi siiski ei olnud. Pealegi oli Eedi ise ihu ja hingega täismehe eest mängus.

Nii rassiti, kuni päike metsa taha kadus. Lõpuks ometi andis Riho märku lõpetamiseks. Kõik kogunetsid nüüd Riho ümber, sest tema pidi ütleva, kes pääsevad mängima Ristaruga poistega.

„Hästi mängisite kõik,“ teatas nüüd Riho. „Kõige paremat mängu näitasid aga Juks, Volli, Maret, Salme, Kalju ja Vaho. Teie moodustate meeskonna Ristaruga vastu. Ja kui te mängite niisama hästi kui täna, siis võidame kindlasti.“

„Peksame neid, poisid!“ hüüdis Juks.

„Loodan, et ka teised saavad Ristaruga võistelda, sest neil on kaks meeskonda ja mõlemad tahavad meiega jõudu katsuda,“ lisas Riho. See meeldis eriti Eedile.

„Sõidame kõik Ristarule ja näitame neile, kuidas mehed mängivad,“ vaimustus Volli.

„Et aga võit oleks päris kindel, seks peame tublisti harjutama. Vähemalt kaks korda nädalas.“ Sellega olid kõik nõus. Lepiti kokku, et iga pühapäeva ja neljapäeva õhtul on Kesalal harjutus.

„Nüüd aga jökke!“ hüüdis Kalju.

„Jökke jah,“ hüüti ühest suust.

„Ära aga oma näru noota kaasa võta,“ naeris Juks.

Kuigi see oli mõeldud pilkena, naeris ometi Kalju ise kaasa. Mitte selle õnnetu kalapüügi pärast. Ei, Kalju oli õnnelik, et nende kavatsus, Mädara poisse mängima meelitada, nii suurepäraselt oli õnnestunud. Raske pallimäng oli poisid nii väsitanud, et isegi peale karastavat suplemist keegi enam ei teinud juttu peole minekust.

Mädara poisse ei huvitanud enam midagi muud kui kojuminek ja magamine. Ka Riho ja Kalju olid väga väsinud. Ometi kipitas Kaljul enne uinumist veel küsimus keelel:

„Kuule, Riho, mis Ristaru poiste peksmisest sa kõnelesid Mädara poistele? Ma ei ole sellest midagi kuulnud.“

„Ega ma isegi ole sellest midagi kuulnud,“ vastas Riho haigutades. „Aga midagi ma ju pidin neile mängutuju tõstmiseks ütlema.“

„Õigus jah. Alul peab meelitama. Kui nad juba mõned korrad on mänginud, siis hakkab mäng ise neile meeldima,“ lisas Kalju.

Atsi haigus ja ravimine.

Kalju ja Riho uinusid voodisse heites kohe nagu kotid. Aga Maretil ei tulnud und niipea. Ta mõtles, kas Salme ja Vaho on juba koju jõudnud. Mädara omad on kindlasti veel teel. Neil oli Vahtralt veel kaks kilomeetrit kõmpida. Ja väsinud olid nad kõik juba teele asudes. Edasi rändasid Mareti mõtted Matsi Atsi haigele jalale. Ats oli küll paha poiss olnud ja õieti enda süü läbi jala vigastanud. Mis ta hulkus mööda metsi! See oli talle nüüd karistuseks. Aga — imelik — Maret tunneb, et tal hakkab Atsist hale meel. Oleks Atsi jalg terve, ta oleks võinud meiega koos palli mängida ja rõõmus olla. Nüüd aga pidi Ats päevad läbi voodis lamama. Küll võis tal olla igav! Atsil pole ju õde ega venda, kes ta voodi veerel istuks ja juttu loeks. Ema on Atsil küll, aga paljuke temal aega haige juures istuda. Ja Atsi isa ei salligi, et keegi Atsile seltsiks oleks. Isa oli väga pahane, kui Ats oma jala oli vigastanud.

„Las valutab! Küll siis mäletab!“

Nii oli isa öelnud. Maret imestub ja on nagu pahanegi Atsi isale, et ta nii vähe hoolitseb haige eest.

Öösi näeb Maret unes, et Matsi Ats on õige väikeseks jäänud. Ta tahab ka palli mängida, aga on

nii nõrk, et ei jõua palli tõstagi. Mädara poisid pilkavad ja küsivad, et mis ta nimi on. Ats vastab küll, et Ats on ta nimi, aga ta ütleb seda nii nõrga häälega, et keegi seda ei kuule. Ats hakkas siis kurvalt koju minema ja nüüd nägi Maret, et Atsi teine jalg oli puust, ilusast valgest puust.

Maret ärkas paha unenäo mõjul ja kartis, et Atsiga on lugu küll väga paha.

„Ma lähen teda vaatama,“ otsustas ta.

Ats polnud küll tema, Mareti, vastu kunagi hea olnud, aga Ats oli ikkagi tema koolivend ja nüüd oli tema kohus oma õnnetut koolivenda vaatama minna. Vahest saan teda kuidagi aidatagi, mõtleb Maret.

„Kummel! Kummelimähised!“ sähvab välguna läbi Mareti pea. Jah, härra Nurmiste ütles, et vana-nend haavade puhul on kummelimähis hästi mõjuv vahend. Kuivatatud õisi Maretil nii palju oli, et Atsi jalale mähist teha.

Maret oli väga õnnelik, et saab Atsi aidata. Hommikul, kui ema toitu valmistas, palus Maret kruusitäie keeva vett.

„Teen Atsi jalale rohtu,“ vastas ta ema küsimuse peale.

„Kas see ka midagi aitab?“ kahtles ema.

„Aitab küll! Härra Nurmiste ütles, et aitab,“ vastas Maret muretult.

Kui pererahvas peale söömist leiba luusse laskis, ruttas Maret Matsile.

Ats polnud küll nii väikeseks muutunud, kui Maret seda unes näinud, aga kahvatu oli Atsi nägu

siiski. Ja muidu nii terased silmad ei läikinud enam sugugi.

Atsi jalaga oli lugu päris halb.

Seda mõistis Maret kohe, kui ta Atsi jalalt lina kergitas. Parema jala pöid oli paks ja punane. Suure varba all leemendas mädanev haav.

„Kas teeb küll valu?“ jõudis kohkunud Maret vaevu küsida.

„Ai...! Ära puuduta!“

Maret oli ehmatuses nõutu. Möödusid minutid, enne kui ta jälle toibus.

„Ära karda, Ats! Ma panen rohtu peale,“ ütles Maret haige jalga veel kord katsudes.

„Ai! Ära tee —!“

„Sa saad jälle terveks, las ma...“ püüdis Maret aidata.

„Ei taha...!“ sonis Ats palavikus.

Aga nüüd Maret enam ei küsinudki, kas Ats tahab või ei. Ta pesi haava kummeliteega puhtaks ja asetaski siis — hoolimata Atsi oietest — kummeli-mähise haavale. Kui Maret oma töö lõpetanud, siis rahunes ka Ats ja uinus lõpuks magama.

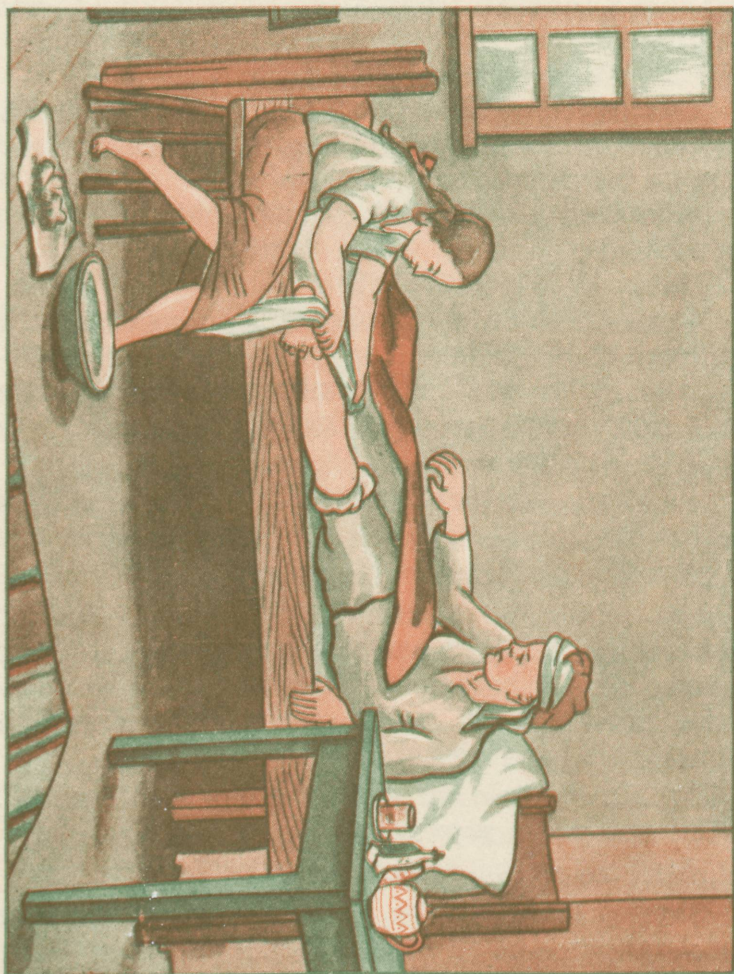
Kui Maret peale lõunat jälle haiget vaatama tuli, oli Atsi ema rõõm suur:

„Atsil on parem... magas rahulikult.“

Maretki märkas kohe, et haigel on parem. Paisetus oli taganenud ja Atsi meeleolu parem.

„Küll on hea külm,“ lausus ta naeratades, kui Maret oli uue mähise haavale asetanud.

„Saad varsti jälle terveks, Ats,“ julgustas Maret.

Ta pesi haava kummeliteega puhtaks ja asetas
kummelimähise haavale.

(Lk. 55)

Lahkudes andis ta emale kummeliõisi ja õpetas, kuidas valmistada mähiseid haavale.

„Homme tulen jälle,“ lausus Maret lahkudes.

Atsi ema oli õnnelik ja tänas südamest Jumalat, et ta saatnud Mareti temale appi Atsi ravima.

Järgmisel päeval Matsile minnes tervitas Ats teda rõõmsalt:

„Jalg ongi terve, tule vaata!“

See Atsi rõõm tegi Mareti õnnelikuks. Kuigi haav veel paranemiseks aega nõudis, teadis Maret ometi, et Atsi jalg saab jälle terveks.

Atsi ema oli väga õnnelik kuuldes, et poja jalg jälle paraneb. Nii õnnelik, et tal Maretit tänades soojad pisarad silmist voolasid.

Mareti süda ei kannatanud vaadata vanainimese pisaraid. Ta jooksis toast välja.

Teisel päeval uuesti Matsile minnes tuli Ats talle juba longates toa uksele vastu:

„Tahtsin täna teile tulla.“

„See on hea, et jalg terveks saab. Meil üks pallimängija puudub,“ seletas Maret. „Tule homme meile!“

„Mängida veel ei saa, aga vaatama tulen küll,“ vastas Ats.

Kui Maret juba lahkumas, kutsus Ats ta tagasi:

„Maret, mis rohi see oli, mis mu jala terveks tegi?“

„Kummel. Kummeliõied.“

„Kummel?“ imestus Ats.

„Kummel jah. Me ise kasvatasime.“

„Ise kasvatasite?“

„Jah, mis siis?“ imestub nüüd Maret omakorda nähes, et Ats punastub ja muutub rahutuks.

Eks Atsil olnud põhjust küllalt Maretit ees häbi tunda. Oli ju tema see, kes ähvardanud laastata Kalju ja Maretit kummelipõllu, ja nüüd oli Maret see, kes oma kummeliga arstis terveks tema jala. See mõte mõjus halvasti Atsi tujule. Isegi tema paranevale jalale näis see mõte halvasti mõjuvat.

„Valutab veidi.“

„Pead rohkem istuma või lamama,“ soovitas Maret lahkudes.

Ats tundis suurt kergendust, kui Maret ära läinud. Ta ei teadnud isegi, miks, aga nii halb oli tal täna vaadata Maretit silmi. Nii halb, et Ats oli unustanud Maretit isegi jumalaga jätta. Ja tänanud polnud ta ka veel Maretit. Ats oli päris pahane, et ta nii rumal poiss olnud.

„Homme lähen lepin Kaljuga ära,“ käsutas ta iseennast.

Koolijuhataja külaskäik.

Kalju ja Maret mäletavad, et kevadel, viimasel koolipäeval, oli härra Nurmiste lubanud neid suvel külastada. Pärast, kui Maret sellest vennale kõneles, arvas Kalju, et härra Nurmiste on oma lubaduse ammu unustanud. Ka isa ei uskunud, et vana kooliõpetaja võtab vaevaks hulk maad asjata maha kõmpida.

„Aga ta lubas ju tulla,“ kinnitas Maret õnnetu häälega.

„Mis lubamine see nüüd oli,“ arvas isa. „Ta niisama naljatas.“

Maret ei uskunud, et härra Nurmiste niisama naljatab. Ta teadis, et koolijuhataja kunagi polnud õpilastega naljatanud. Kui Kaljule meenus, et härra Nurmiste temale kummeliseemet andes oli lubanud suvel vaatama tulla, kuidas kummel Kesalal kasvab, siis hakkas ka tema arvama, et koolijuhataja ei olegi ehk unustanud oma külaskäiku.

„Härra Nurmiste tuleb!“ Nii oli Maret sageli oma venda hirmutanud, kui sel kunagi aega ei leidunud oma rebenenud pükste parandada andmiseks.

Maret ootas koolijuhatajat õieti kohe, kui nad kevadel koolist lahti said. Ta ei lausunud küll kellelegi, et ta koolijuhatajat külla ootab, aga kõik tööd

ja talitused tegi ta ikka hästi ja suure hoolega. Töö tehtud, mõtles ta, kas härra Nurmiste oleks selle tööga ka rahul.

Suurimat muret valmistas Maretile ikkagi nende kummelipõld. Siin askeldasid nad küll alati kolmekesi koos, aga kummelit kasvasid nad esimest korda ja Maret kartis ikka, et nad midagi teevad teisiti kui härra Nurmiste seda oleks teinud. Kuni kummelid veel kasvasid, polnud asi nii halb, aga niipea kui esimesed õied puhkesid, tuli Maretile mitu uut muret õite korjamise, kuivatamise ja hoidmisega. Seejärel oli ta väga rõõmus, kui Kalju ühel laupäeval teatas:

„Ma ise külastan härra Nurmistet.“

Nüüd ometi saame kõik teada, mõtles Maret. Aga seekord ei seletanud koolijuhataja Kaljule kuigi palju, vaid tähendas sõbralikult:

„Tulen homme teile külla. Küll siis kõneleme.“

Maret oli isale südamest tänulik, et see teda peale lõunat lubas emale abiks jääda. Sauna kütma oli isa teda jätnud, aga Maretil oli saunakütmine täna päris kõrvaline töö. Ta koristas maja ümbert kõik üleliigse, küüris põrandad hoolega puhtaks ja seadis toad korda; lõpuks tõi ta aiast värsked lilled lauale.

„Külalised tulevad või —?“ imestles ema Maretit töttagist.

„Härra Nurmiste...“ vastas Maret ja kiirustas edasi. Nüüd mõistis emagi, et Maret peab ruttama ja koristama.

„Tehke pööning puhtaks!“ käsutas Maret, kui Kalju ja Riho õhtul koju tulid. Enne sauna mine-

mist koristasidki poisid katuse alt suurema koli, et oleks rohkem ruumi õite kuivatamiseks.

„Kõik on korras!“ hüüdis Kalju tagasi tulles. Aga Maret ei näinudki otsa oma askeldustel. Ikka leidis ta veel, mida koristada ja puhastada. Magadagi ei saanud ta rahulikult.

Hommikul, peale lehmälüpsi, oli ta esimene käik Vahtrale.

„Tulge kohe... härra Nurmiste tuleb meile!“ hüüdis ta teretamata. Pikemat seletust Maretilt ei oodatudki, sest kui tuleb härra Nurmiste, siis on selge, et peab kohe ruttama Kesalale.

„Kuhu te jooksete!“ hurjutas Vahtra ema. „Sööge ometi kõht täis.“

„Mareti ema pool sööme,“ vastas Salme ja sellega oli ka Vaho nõus.

Kesalale jõudes istuti küll lauda, aga söömisest ei tulnud siingi suurt välja. Kellelgi ei olnud täna õiget söögiisu.

„Vaatame, kas härra Nurmiste tuleb juba!“ hüüdis Maret õue joostes.

„Lähme talle vastu!“ soovitas Kalju. See meeldis kohe kõigile.

Kalju ja Riho ees, Vaho tüdrukutega kannul, tõtati nüüd päikesepaistesel teel.

Matsilt möödudes liitus nendega väike Sauna Eedi.

„Kuidas Atsi tervis on?“ küsis Maret.

„Käib juba. Tahtis täna teile tulla, aga ema keelas Atsile käimise ära,“ seletas Eedi ja kõik olid rõõmsad, et Ats jälle terveks saab. Kõige õnnelikum

oli Maret. Ta oleks hea meelega nüüd kohe Atsi vaatama läinud, poleks neil ees seisnud nii tähtis käik — vastumine koolijuhatajale.

Päike paistis nii kuumalt, et veskisillale jõudes olid kõik õnnelikud, kui Riho hüüdis:

„Pidage, poisid! Siin saab supelda!“

Suplemisest ei tulnud küll midagi välja, sest pealtammi oli väga sügav, sinna Maret ei lubanud. Alltammi jälle oli vett vaevalt põlvini. Aga sellest polnud midagi.

„Tulge siia, poisid! Siit saab vähki!“ hüüdis Riho kivide alt otsides. Nüüd ruttasid ka Kalju ja Vaho jõe põhjast kive kergitama. Eedi ei tahtnud alul vette minna. Alles siis, kui teised teda pilkama hakkasid, kastis ka tema jalad kalda ääres märjaks. Kive tõstis ka, aga need olid nii väikesed, et vähki tema nende alt ei leidnud.

Maret ja Salme vette ei läinud. Nad jalutasid kõrgel kaldal ja tegid, nagu nopiksid nad lilli. Tõeliselt aga piilusid nende silmad kaugemale, maanteele, kust pidi tulema koolijuhataja. Nad vaesekesed ei aimanudki, kui lähedal neile viibis praegu härra Nurmiste. Ta oli täna varahommikul jõe äärde tulnud kalu õngitsema. Pealtammi oli selleks ilus vaikne koht. Täna oli ta siit, sarapuupõõsaste kohalt, kaheksa suurt ahvenat ja hulk särgi välja tõmmanud. Ka lapsi oli ta näinud. Kui nad edasi oleksid rutanud, oleks ta nad kindlasti tagasi hüüdnud. Nüüd aga otsustas ta veidi viivitada, sest kala võttis veel õnge.

Nüüd ruttasid ka Kalju ja Vaho jõe põhjast
kive kergitama.

(Lk. 62)

Kuna poiste jutt aina kaugenes ja tüdrukudki kaldalt kadusid, siis lõpetas ta õngitsemise.

„Tere, jõudu!“ hüüdis ta lastele lähenedes.

Tüdrukud pidid päris kilkama. Nii ehmatas neid koolijuhataja ootamatu ilmumine põõsaste tagant. Ka poisid tõstsid pead.

„Kes see on?“ küsis Riho, kes nägi koolijuhatajat esimest korda. Aga kellelgi polnud aega Rihole vastata. Kalju ega Vaho ei kuulnudki tema küsimust. Enne kui nad arugi said, olid nad jõest väljas. Ja alles siis, kui koolijuhataja neile õngitsetud kalu näitas, tuli neil meelde teda tervitada. Kõige halvem oli Rihol. Ta tahtis koolijuhatajat tervitades viisakalt mütsi kergitada, aga ei saanud kuidagi, sest müts oli käes ja püütud vähid sees. Nii ei saanudki Riho koolijuhatajat viisakalt tervitada.

„Liiga väikesed,“ tähendas koolijuhataja vähke vaadates. „Las kasvavad veel.“

Nüüd märkasid poisid isegi, et vähid on väikesed. Riho viis nad jõkke tagasi.

Kalad Kalju käes, õngeritv Rihol õlal, mindi nüüd Kesalale tagasi.

„Küpsetage need meile lõunaks,“ soovitas koolijuhataja kalu Mareti ja Salme hoolde jättes.

Mõned sõnad Kesala vanadega maast-ilmast juttu ajanud, ütles koolijuhataja poistele:

„Nüüd lähme kummelit vaatama!“

Maretil oli päris kahju, et tema ei saanud koos poistega kummelit vaatama minna.

„Kummel on ilus kasvanud,“ rõõmutses kooli-

juhataja. Kalju jälle oli uhke, et tema tööd kiidetakse. Aga lähemal vaatlemisel ütles koolijuhataja:

„Osa õisi on juba liiga suured.“

„Arvasin, et see on parem,“ kahetses Kalju.

„Ei, Kalju! Vana õis pudeneb ära ja kaotab väärtuse. Tooge kohe paar korvi.“ Kalju ja Riho jooksid korve tooma.

„Kuidas, Vaho, sinu kummelid kasvavad?“ küsis koolijuhataja. „Kas isa ei lubanud toa lähedale teha?“

„Me tegime metsa taha. Ei kasvanud nii hästi kui Kalju kummelid,“ vastas Vaho tõsiselt.

„Lahja, vesine maa. Kummel tahab kuivemat,“ seletas koolijuhataja. „Kas õitsevad juba?“

„Ei. On palju väiksemad,“ tähendas Vaho kurvalt. Tal oli päris häbi härra Nurmiste ees, et tema isa ei lubanud talle kummelit koju külvata.

„Pole viga,“ trööstis koolijuhataja. „Küll tuleval aastal isa lubab, kui näeb, et sa sellegi lapi eest raha saad.“ Sedasama lootis Vaho ise ka, kuigi ta sellest sõnagi ei lausunud.

Kui Kalju ja Riho korvidega tulid, õpetas koolijuhataja, kuidas korjata kummeliõisi. Vasaku käega hoidis ta taimest kinni, kuna paremaga noppis puhkenud õied korvi.

„Kammiga läheb see töö kiiresti,“ lausus koolijuhataja ja võttis taskust raudkammi. „See masin täidab mitme mehe aset.“

Tal oli õigus. Veerand tunniga oli korv õisi täis.

„Korjake teie edasi,“ ütles koolijuhataja kammi Vaho kätte andes. „Meie Kaljuga läheme õisi kuivatama.“

Kui Kalju ja Riho korvidega tulid, õpetas
koolijuhataja, kuidas korjata kummeliõisi.

(Lk. 65)

„Kalju juhatas härra Nurmiste pööningule, kus nad õied kuivama laotasid.

„Ava kõik luugid ja augud, et tuul hästi tõmbaks,“ õpetas koolijuhataja.

Kui Maret ja Salme tulid härra Nurmistet sööma kutsuma, oli suurem töö tehtud.

„Kalju ja Maret saavad oma õite eest kuuskümmend kuni kaheksakümmend krooni,“ arvas koolijuhataja lõunalauas. Seda kuuldes jäi Kesala ema imestusest keeletuks.

„Kes neid tahab?“ kahtles isa.

„Ma ise kasvatan ka kummelit,“ seletas nüüd koolijuhataja. „Rohukauplus ostab saagi ära. Ma viin Mareti ja Kalju õied ka linna.“

„Eks sa täna ometi härrat!“ müksas ema Maretit sosistades. Maret punastus. Ta kartis, et härra Nurmiste kuulis ema sõnu. Aga vana õpetaja tegi, nagu poleks ta midagi kuulnud.

„Kalju ja Maret on kummelitega palju vaeva näinud. Neil on täieline õigus tasu peale,“ seletas ta. Ka ema sai nüüd kõnelemisvõime tagasi.

„Küll oleks hea, kui lapsed ise ka natuke raha saaksid... saavad ja raamatud osta ja kõik...“ Edasi ei jõudnud Kesala ema liigutusest kõnelda.

„Teaks, et neid veel tahetakse, ma külvaksin terve põllu täis,“ arvas isa.

„Kas või terve väli,“ vastas koolijuhataja. „Hea kaup ostetakse alati ära.“

Lõunalauast tõustes olid lapsed väga rõõmsas meeleolus. Kui Maret ja Salme peale laua korista-

mist aias lõõritasid, hüüdis koolijuhataja nad tuppa tagasi.

„Teil hea lauluhääl. Poistel samuti. Laulame isale-emale paar ilusat laulu!“

Selle vastu polnud lastel midagi. Kuigi nad enam mitu kuud polnud laulu harjutanud, kõlas laul härra Nurmiste juhatusel siiski päris hästi. Kõige enam imestus koolijuhataja, et Riho, kes polnud tema õpilane, laulis niisama hästi kui teised.

„Linnas õppisime samu laule,“ vastas Riho vana õpetaja küsimusele.

Vanemad olid väga rõõmsad laste laulu kuuldes ja kui lõpuks lauldi „Ema süda“, siis ei suutnud Kesala ema enam rahulikult kuulata. Ikka jälle tõusis ta käsi põlleotsaga silmi kuivatama. Ja isa kobis toast välja piipu toppima.

Nähes, et koolijuhataja hakkab lahkuma, jooksis Maret venna juurde:

„Küsi nüüd härra Nurmistelt, mis see eriauhind...?“

Suurte askelduste tõttu oli Kalju selle kõige tähtsama asja hoopis unustanud.

„Küsi sa, Maret,“ soovitas ta õele. „Sa ei lähe enam kooli, sa võid küsida.“

Maret püüdis küll, aga kuidagi ei osanud sõnu küsimuseks korraldada.

Nii jäi tänagi küsimata, mis see eriauhind õieti on, millest härra Nurmiste neile kevadel rääkinud.

Peale koolijuhataja lahkumist võttis Riho koori juhatamise enda peale. Nii hea juhataja ta ei olnud

kui härra Nurmiste. Seda taipasid lauljad kohe. Ta vehkis liiga ruttu kätega ja jättis pausid pidamata. Selle eest tegi ta igasugust ahvinägu ja naljakaid liigutusi, mis lauljad naerma ajas. See just meeldiski kõigile, sest täna oli kõigil hea tuju. Kõik tahtsid täna naerda.

Ka isal ja emal oli hea meel. Eriti õnnelik oli ema. Õhtul voodisse heites lausus ta isale:

„Küll on hea, et meil nõnda mõistlik koolihärra on.“

Eriauhind.

Küll möödus see suvi Kesalal kiiresti. Keegi polnud õieti märganudki, et kõnniti juba kuldkollaste kaskede all. Ja päike ei hoolinud enam kuigi palju inimestest. Ta hilines hommikul tulemisega, vaatas ükskõikselt inimeste ruttamist ja kadus tihti pilvede taha. Õhtul lahkus ta nagu vaenlane jumalaga jätmata.

Kaljul ja Maretil olid kummelid kogutud, kuivatatud ja koolijuhatajalt juba rahagi käes. Kuigi osa õisi läks rikki oskamatusে tõttu, hulk õisi oli antud Rihole linna kaasa, samuti olid oma osa saanud Ats ja Eedi, kes olnud abiks õite korjamisel, — saadi ülejäänud õitest veel üle kaheksakümne krooni.

„Olete head lapsed,“ ütles isa, kui Maret ja Kalju raha isa kätte andsid. „Mis ma teile nüüd ostan?“

Kalju teadis kohe, mis ta tahtis:

„Pikad püksid, isa!“

Ema hakkas seda kuuldes naerma, aga Kaljul oli asjaga päris tõsi taga. Ta mäletas väga hästi, kui vilets oli koolis käia põlvpükstega. Vanemad poisid kandsid pikki pükse ja olid täismehed. Neid aga, kel lühikesed püksid jalas, nimetati kukepüksteks ja küsiti, kas lutt ka on leivakotis.

Seepärast oli Kalju suurim soov kevadel koolist lahkudes: sügiseks pean saama pikad püksid. Ja kui koolijuhataja oli öelnud, et kummelite eest võib raha saada, siis oli Kaljul kohe selge: ma kasvatan kummeleid, siis saan sügisel kindlasti pikad püksid.

Nii oli Kalju mõelnud kevadel kummeleid külvides ja suvel õisi kuivatades, ning samuti mõtles ta nüüdki, kui isa temalt küsis, mida ta soovib.

„Aga sulle, Maret?“ küsis isa.

Ka Maretil oli oma soov, aga ta kartis seda avaldada: viimaks isa ja ema hakkavad mõlemad naerma.

„Eks sa räägi, Maret,“ julgustas ema. Nüüd ei hoolinud Maret enam millestki. Kui Kalju julges avaldada oma soovi, miks siis tema ei või? Tema on ju Kaljust vanem ja kooli lõpetanud. Pealegi kartis ta, et kui nüüd ei ütle, siis isa pärast võib-olla ei ostagi enam.

„Kõrge kontsaga kingad!“ tuli värisedes üle Mareti huulte. Ise oli ta näost punane. Ta kartis, et oli isa arvates rääkinud suure rumaluse. Saagu nüüd, mis saab, teisiti ta ei suutnud. Jah, kõrge kontsaga kingad olid juba kaks aastat Mareti südames pesitsetanud. Alul oli ema teda lohutanud, et oled veel laps, kasva suureks, küll siis saad. Nüüd oli Maret koolist lahti, nüüd oli tal täieline õigus kanda kõrge kontsaga kingi. Juba kooliski olid mitmel tüdrukul kõrged kingad, miks siis mitte temal, kel kool juba seljataga. Nii mõtles Maret ja oli õnnelik, et keegi ei naernud tema soovi üle.

„Millal laat on?“ küsis isa tõsiselt. Vähem kui

Ka Mädara poisid imestlesid Kalju rikkust.

(Lk. 76)

poole minutiga oli Maretil kalendrist laadapäev leitud.

„Hea küll! Laadalt ostame,“ teatas nüüd isa lastele.

Nüüd algas suur ootamine.

„Mitu päeva on veel?“ küsis Kalju õelt ja teisel päeval Maret vennalt. Kumbki ei nimetanudki, et jutt on laadast. See oli selge juba ette. Sest millestki muust ju nüüd omavahel üldse ei kõneldud ega mõeldudki kui laadast.

Öösigi ei olnud õiget rahu: aina laadaputkad, kisa-kära, pikad püksid ja kõrged kingad.

Laadapäeva hommikul oli taevas tumedais pilvis ja isa arvas, et tuleb vihma. Kalju oli aga kindel, et täna vihma ei tule. Et laadapäeval võib halb ilm olla, seda Kalju üldse ei suutnud uskuda.

Seepärast ei tahtnud Kalju sellest kuuldagi, kui ema talle soovitas palitu selga panna. Ta tegi ruttu teist juttu.

Kalju teadis, et ta saab täna rätsepalt uue ülikonna ja pikad püksid. Milleks siis nüüd palitut selga panna? See ei sobi kuidagi: uus ülikond all ja vana palitu peal. Kes siis näeks, et tal uus ülikond seljas on? Kalju isegi ei näeks seda.

„Täna vihma ei tule, ema!“ hüüdis ta vankrile istudes.

Teel peatuti rätsepa juures. Kalju tõmbas siin endale uue ülikonna selga. Küll oli mehine olla! Kalju tundis, et ta on nüüd niisama suur mees kui isa. Tõsi küll, isa kuub oli eest lahtine, tema oma kinnine; aga see ei teinud midagi. Peaasi — püksid olid pikad.

Nüüd ei tohi Mädara poisid teda enam kukepüksiks nimetada. Juba täna, laadaplatsil, peavad nad nägema, et Kaljul on pikad püksid jalas.

Kaljule meeldis uus ülikond nii, et ta kuidagi rahulikult vankril istuda ei saanud. Teise jala sirutas ta kohe üle vankri ääre. Seda oli endal nii hea vaadata ja nii nägid ka teised, et Kaljul on uued pikad püksid. Hoopis halvem oli teise jalaga. See oli vankri sees, teki all ja Kalju kartis, et see püksisäär kortsus nüüd ära ja ilus sirge triip läheb välja. Mis uued püksid need enam on, kui pole triipugi sees?

„Mis sa sipled selle jalaga!“ pahandus Maret.

„Jalg sureb istudes ära,“ vastas Kalju. „Kõnnin parem jala.“

Kõndides oli tal hea meel: nüüd ei kortsunud enam ta uued riided ja nüüd võivad kõik näha, et temal on pikad püksid. Rõõmsalt omaette vilistades sammus ta vankri kõrval.

Kalju isa oli juba kodus märganud, et Kalju nõorsaapad on kulunud. Poiss ise polnud sellest küll isale sõnagi lausunud. Ta võidis saapad hoolega läikima ja oli nendega veel päris rahul. Ent isa arvas, et Kalju saapad on läbi.

Nii siis tuligi, et saapaputkast möödudes peatus isa, vaatas kord Kalju jalga, siis nõõril rippuvaid väikesi saapaid ja sõnas:

„Proovime jalga.“

Kalju arvas, et isa teeb niisama nalja, sest temale uute saabaste ostmisest polnud isa varemini sõnagi lausunud. Aga isa ei teinud sugugi nalja.

Nähes, et saapad parajad, maksis nende eest nõutud summa.

„Las jäävad jalga,“ soovitas isa Kalju vanu saapaid pakkides.

Maretil hakkas päris paha. Ta kartis, et isa on temale kingade ostmise hoopis unustanud. Nüüd maksis isa Kalju saabaste eest palju raha. Kas isal kingade ostmiseks jäigi raha üle?

Kesala isa nägi vist tütre õnnetut nägu, sest ta lausus ruttu:

„Noh, Maret! Nüüd vaatame sulle kingad.“

„Kõrge kontsaga ...!“ sähvas Maret seletuseks. Tema meelest oli isa selle kõige tähtsama unustanud.

Varsti leitigi need õiged kõrge kontsaga kingad. Ja kui isa kingadele sobivad kalossid ka ostis, oli Maret päris hirmul õnnest.

„Mis me veel ostame?“ küsis isa rahvamurrus edasi sammudes. Kalju ja Maret olid nii süvenenud oma uute saabaste vaatlemisse, et nad nii järsku enam midagi ei teadnud soovida.

„Hea küll! Eks jõululaadalt ostame jälle,“ tähendas isa.

Nüüd tuli Maretile äkki mõte:

„Vahest emale midagi, isa!“

See jutt meeldis isalegi. Suure hoolega ja asjalikkusega oli nüüd Maret isale abiks pearättide ja põlledede valimisel.

„Ostke nüüd kompvekki ning saia ja tehke paar lugu karussellil ka,“ lisas isa lastele raha andes. „Ma lähen ise hobust vaatama. Tulge siis pärast ka sinna.“

Kalju ja Maret ostsid maiustisi ja liikusid siis rahvamurrus ettevaatlikult edasi. Kalju kartis, et tema uued saapad laadatus meeste poolt ära tallatakse. Maretil jälle oli hirm oma ilusate kalosside pärast. Nüüd ühinesid nendega Matsi Ats ja Sauna Eedi. Kalju pakkus poistele sõbralikult kompvekki. Ats silmitses uudishimulikult tema läikivaid saapaid.

„Uued saapad,“ imestus Eedi kompvekki lutsides. Kaljul oli hea meel, aga ta tegi, nagu ei kuulekski Eedit. Sõbralikult sammuti karusselli poole. Sealt tulid neile rõõmsa naeratusega vastu Vahtra Salme ja Vaho.

Ka Vahtra isa oli täna olnud heas tujus: Salmel ja Vahol läikisid uued saapad jalas. Eriti Salme oli ülevas tujus. Selle mõjul kahekordistus Kalju ja Mareti juba ennegi rõõmus meeleolu.

„Teeme üks ilus sõit!“ hüüdis Kalju. „Hüpake peale!“ Kui väike Eedi kõhkles, julgustas Kalju:

„Istu aga sadulasse! Küll ma maksan sinu eest.“

Ats imestles Kalju heldust juba seepärast, et Kalju lubas maksta Eedi eest. Kui aga teise loo lõpul Kalju tasus kõigi oma sõprade eest, siis jäi Atsi suu imestusest lahti.

Ka Mädara poisid imestlesid Kalju rikkust.

„Palju sa oma kummelite eest said?“ küsis Juks sõbralikult. Kalju vastust kuuldes oli Juks ja Volli otsus kindel:

„Kevadel tarvis ka külvata.“

„Võite teha nüüd kohe. Saavad kevadel varemini valmis,“ soovitas Kalju asjatundlikult.

„Kust me seemet saame?“

Härra Nurmiste aetas pakikesed lauale.

(Lk. 79)

„Tulge aga meile!“ vastas Kalju.

„Kuju minnes võime koolimajja ka sisse astuda. Härra Nurmistel on küllalt seemet,“ lisas Maret.

„Kust Ats ja mina seemet saame?“ küsis väike Eedi murelikult. Teised naersid seda kuuldes, aga Maret vastas sõbralikult:

„Mina annan teile, Eedi.“

Nüüd olid kõik rahul. Ja kui noored sõbralikult vesteldes teemaja hoovi astusid, imestusid vanemad väga, kuidas lapsed nii headeks sõpradeks saanud.

„Me läheme jala koju,“ teatas nüüd Kalju kõigi eest.

Nii asutigi ühiselt koduteele. Kõik olid ülevas meeleolus. Eriti rõõmsad olid Maret ja Salme.

„Tüdrukud on laadal kogemata korgi peale astunud,“ tähendas Mädara Juks. Seda pilget ei pannud Maret ega Salme tähelegi. Nii palju oli neil täna teineteisele rääkida. Ka kõigil teistel oli täna väga palju üksteisele kõnelda.

Kiiresti kadus tee noorte jalgade all.

„Astume koolimajja ka sisse!“ hüüdis Salme, kui nad Uljastele jõudsid.

„Lähme, jah, härra Nurmistet tervitama,“ soovitas Maret omalt poolt.

Mädara poisid puiklesid alul vastu, aga kui Kalju tähendas, et koolijuhatajal on parem kummeli-seeme kui temal, siis olid nemadki nõus.

Koolijuhataja oli tulijaid juba eemalt märganud. Rõõmsa näoga kutsus ta noored sisse.

„Mul oligi teile paar sõna kõnelda,“ ütles ta. „Puhake jalgu, — tulen kohe tagasi.“

Koolijuhataja kadus oma tuppa.

„Kes tont need pingid on kitsamaks teinud!“
imestus Juks. „Kuidagi ei mahu enam istuma.“

Samal arvamusel olid ka Vaho, Ats ja Volli, sest ka nemad olid kevadel kooli lõpetanud. Seepärast vist näisid nüüd koolipingid neile kitsamad. Eedile vastuoksa olid pingid veel väga avarad.

Maret muutus järsku rahutuks.

„Nüüd tuleb eriauhind!“ sosistas ta Salmele.
„Kalju —!“ püüdis ta vendagi hoiatada, aga oli juba hilja. Koolijuhataja, pakid käes, astus sisse. Nüüd oli Kaljulegi asi selge. Kiiresti astus ta tüdrukute juurde:
„Auhinnad!“

Teenija tuli õunataldrikuga.

„Maitsege meie õunu ka!“ soovitas koolijuhataja, kui teenija läinud. Mädara poisid hakkasid hoolega õunu nosima. Ats ja Eedi võtsid ka, aga teistel ei olnud sugugi isu. Kalju ja Maret ei näinudki õunu. Nad jälgisid suure ärevusega koolijuhataja igat liigutust.

Härra Nurmiste aetas pakikesed lauale, mõtles veidi ja algas siis rõõmsa näoga:

„Armsad noored sõbrad! Kevadel ma soovitasin teile kasvatada kummelit. Kesala ja Vahtra noortel õnnestus see hästi. Nii hästi, et oleksite võinud näitusel saada auhinna. Et näitus jäi pidamata, siis annan omalt poolt väikesed mälestused esimestele Uljaste kummelikasvatajatele.“

Nende sõnadega annab ta Kaljule väikese käekella, Maretile pruunist nahast käekoti, Vahole ilusa kahe teraga noa ja Salmele kauni mälestusalbumi.

Rõõmsa ärevusega vaadatakse saadud asju. Alul ei oska keegi õieti tänadagi. Esimesena saab Maret sõnad suhu.

„See on nüüd see eriauhind,“ ütleb ta õpetlikult vennale.

Kuuldes Mareti sõnu, seletab koolijuhataja sõbralikult:

„Ei, see ei ole veel see auhind, millest ma teile kevadel kõnelesin. Eriauhinda ei saagi mina teile anda. Seda ei saa üldse keegi teine anda. Selle saab ainult igäüks ise omandada.“

Küsivalt vaatavad nüüd kõigi silmad koolijuhataja suule. Aeglaselt, rõhutades igat sõna, jätkab nüüd härra Nurmiste:

„Töötähe ja elurõõm — nii on selle auhinna nimi. Selle auhinna on Kalju ja Maret suve jooksul omandanud. See on õilsam tasu, mida inimene üldse võib saavutada. Et see siiski võimalik, seda on näidanud Kesala noored. Minu soov on, et te kõik selle õilsa auhinna omandaksite. Et teil kõigil oleks palju töötahet ja elurõõmu!“ lõpetas härra Nurmiste.

A. 936
Ehmat

Hind 1.00 senti.